

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

לפני כבוד השופטת ענבל קצב-קרן

בעניין: עיזבון המנוחה ז"ל

1. מ' המבקשים את צו קיום
2. ח' הצוואה מיום 14.9.09
3. א'

ע"י עוה"ד גבריאל ישראלי

נגד

1. ע' המשיבים- המבקשים את
2. י' צו קיום הצוואה מיום
3. מ.פ. 4.12.95 / המתנגדים -
4. ש' לצוואה מיום 14.9.09

ע"י עוה"ד אורי צפת ו/או תאנה חיימוביץ ו/או יפית מאמיה

פסק דין

רקע:

המנוחה ז"ל (להלן: "המנוחה") נפטרה ביום 28.4.17, בהיותה אלמנה ובהותירה אחריה שבעה ילדים – הם הצדדים פה. כן הותירה המנוחה שתי צוואות – האחת – צוואה נוטריונית מיום 14.9.09 (להלן: "הצוואה הנוטריונית"), על פיה זוכים שלושת ילדיה, מ', ח' וא' (להלן: "המבקשים") במלוא העיזבון. הצוואה מדירה מהעיזבון את ארבעת הילדים: ע', י', מ.פ. וש' (להלן: "המתנגדים"). השנייה – צוואה מיום 4.12.95, בעדים, הדדית לבעלה המנוח ז"ל (להלן: "הצוואה ההדדית" ו"המנוח"). על פי צוואה זו (נוכח פטירת בעלה לפנייה) זוכים שבעת ילדיה בעיזבון בחלקים שווים.

המנוח נפטר ביום 3.7.09. משביקשה המנוחה לקיים את צוואתו (הצוואה ההדדית לפיה הינה זוכה תחילה במלוא העיזבון), התנגדו המתנגדים לבקשתה למתן קיום (ת"ע 9781-12-09 ות"ע 9799-12-09). עניינם של הצדדים נדון בפני כבוד הש' אספרנצה אלון, שביום 19.8.12 קבעה בפסק דינה (צורף כנספח א' לתגובה להתנגדות), כי דין ההתנגדות להידחות וכפועל יוצא נתקבלה בקשת המנוחה לקיום הצוואה. יצוין כי בין המתנגד 1 והמנוחים, התנהלו הליכים משפטיים עוד טרם פטירת המנוח, במסגרתם תבעו המנוחים את סילוק ידו של המתנגד 1 מנכס שבבעלותם (בשטח המגרש בו היה בית מגוריהם) וכן בתביעה כספית (דמי שימוש), ומנגד תבע המתנגד 1 סעד הצהרתי וכן תביעה כספית (החזר השקעות).

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

ההליכים התנהלו בפני כב' הש' בוהדנה בבימ"ש לענייני משפחה בטבריה (תמ"ש 1323/08 ותמ"ש 2950/08) ובמהלכם נפטר המנוח. פסק הדין ניתן בתובענות ביום 9.9.12 (צורף כנספח ב' לתגובה להתנגדות).

ההליך דנו:

בפני הוגשה בקשת המבקשים לקיים את צוואת המנוחה מיום 14.9.09 (הצוואה הנוטריונית), התנגדות המתנגדים לקיים צוואה זו ובקשתם לקיים את צוואת 14.12.95 (הצוואה ההדדית).

ההליך המשפטי:

התקיימו שמונה דיונים, מתוכם שישה דיוני הוכחות. כן, מונתה ביום 27.12.18, מומחית לנוירולוגיה מטעם בית המשפט, ד"ר רחל בן חיון, על מנת שתחווה דעתה בדבר כשירות המנוחה לחתום על הצוואה הנוטריונית. הוגשו סיכומי הצדדים לרבות סיכומי תשובה.

דיון והכרעה:-

נטל ההוכחה והיפוכו:

תמצית טענות המתנגדים:-

1. לטענת המתנגדים בצוואה הנוטריונית פגם בולט ומהותי המביא לידי פסילתה. לטענתם, היתה חובה על הנוטריון, שערך את הצוואה הנוטריונית, עו"ס ל' (להלן: "הנוטריון"), לקבל תעודה רפואית בהתייחס ליום בו נחתמה הצוואה. לעמדתם, נכון למועד עריכת הצוואה הנוטריונית, לא יכול היה הנוטריון לקבל תעודה כזו שכן המנוחה לא היתה כשירה לעשות צוואה, ועל כך ניתן ללמוד מתכופות אשפוזיה וממצבה. המנוחה היתה מרותקת למיטתה בעקבות שבץ מוחי שאירע עוד ב- 6/05. ביום עריכת הצוואה היתה משותקת בכל צידה השמאלי, סבלה מהשמנת יתר וקוצר נשימה חריף, היתה מחוברת לחמצן, ולא ירדה ממיטתה. למנוחה היתה מטפלת צמודה 24/7, לשם ירידה מהמיטה היה צורך להיעזר במנוף ומשם הובלה בכיסא גלגלים. לטענתם הנוטריון ראה מצב זה, הכיר את המנוחה והייתה מוטלת עליו חובה להצטייד בתעודה רפואית, כמתחייב מתקנות הנוטריונים (תק' 4(ה)) ולא די היה בהתרשמות עו"ד ל' מצלילות המנוחה, מתוך ניסיון חייו.

2. לטענתם, עפ"י הפסיקה לכל הפחות מביא הפגם לידי היפוך בנטל ההוכחה ולכן על מבקשי קיום הצוואה להוכיח כי עסקין בצוואה כדין (ת"ע 23328-11-09, עמ"ש 13612-12-12 ות"ע (ת"א) 31731-08-15).

3. לטענתם, בצוואה פגמים צורניים נוספים שיש בהם כדי להביא להיפוך הנטל— כך באישור הצוואה

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

**ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17**

1. לא צוין המחיר ששולם בגינה והיא אינה חתומה בחותמת הנוטריון בהתאם לתקנות הנוטריונים.
4. עוד לטענתם, למבקשים יתרון משמעותי בכל הקשור ל"מידע" בעניין הצוואה, נוכח שליטתם המוחלטת במנוחה (כפי טענתם) לפחות משנת 2005 ועד לפטירתה וכי יש בנסיבות הקיימות, של נחיתות גמורה מבחינת ידיעת העובדות הרלוונטיות, כדי להפוך את נטל ההוכחה.
- עוד לטענתם, מהעדויות עלה חוסר אמינות בנוגע למסירת הצוואה. כן לא הגיעו לידיהם מסמכים רפואיים מהותיים לגבי המנוחה כולל סיכום ביקור אצל ד"ר מימון מ-14.6.06.
5. עוד לטענתם, המבקשים תיאמו עדותם הן בתצהיריהם שנחתמו באותו היום והן בסירובם לצאת מהאולם בעת שנחקר אחד מהם.
6. עוד לטענת המתנגדים, המבקשים לא נתנו מענה לשאלת הרישום השונה – עפ"י ספר הנוטריונים נערכה הצוואה ביום 18.8.09 בעוד שע"ג הצוואה מודפס התאריך 14.9.09. לטענתם, עו"ד ל' לא ידע לומר בעדותו כמה זמן נמשך תהליך עשיית הצוואה, ויתכן כי המצווה הוחתמה ע"י המבקשים ביום 18.8.09 והם הביאו את הצוואה למשרדו לאישור הנוטריון רק ביום 14.9.09 ובכך יש להסביר את פשר רישום שני התאריכים המופיעים בפנקס הנוטריון.
7. כן טענו המתנגדים, כי מעדות עו"ד ל' עלה כי עשה צוואה אחת ושני עותקים, כשאת האחת מסר לידי המבקש 2 בשבעה של המנוחה (בהתאם לעדות המבקש 2), השניה הופקדה ביום 30.6.19 בבית המשפט והשלישית נשלחה למשרד ב"כ המתנגדים. משכך לעמדתם עולה השאלה איזו צוואה מסר הנוטריון לידי המנוחה ביום 14.9.09. לגרסתם, הנוטריון לא מסר לידי המנוחה עותק צוואה שכן לא היתה כזו, והוא לא יכול היה למסור לה צוואה נוטריונית שטרם נעשתה, נחתמה, נכרכה וסומנה בהתאם לתקנות הנוטריונים. לשיטתם אין נוטריון שיכול לעשות צוואה ולמסור אותה באותו מעמד ללקוח כשהיא כרוכה וחתומה. לכן המסקנה היא כי הצוואה הובאה למשרד עו"ד ל' כשהיא חתומה והוא השלים במשרד את הדרוש.
8. עוד טענו כי אין לתת אמון בעדות עו"ד ל', לאחר שהתגלה כי שיקר בעדותו עת השיב בחקירתו כי אינו יודע אם למנוחה היה בעל נכון לחתימת צוואתה, בעוד שהוא הגיש בקשה לקיום צוואת בעלה המנוח, תוך שימוש בתצהיר המנוחה אשר כביכול נחתם במשרדו כאשר בהתאם ללוח האישופוזים היתה המנוחה באותה עת (10.7.09) מאושפזת בב"ח רמב"ם.

תמצית טענות המבקשים –

9. לטענתם, אין כל מקום להיפוך נטל ההוכחה.
10. לטענתם, הנוטריון פעל בהתאם לנדרש ממנו על פי החוק והתקנות ולא נפל פגם בהתנהלותו.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

11. לטענתם, עפ"י סעי' 19 לחוק הנוטריונים אישור נוטריון מהווה ראיה מספקת ומשכך אין צורך בראייה נוספת, ולעניין סעיף זה דין נוטריון כדין שופט. לטענתם, בהתאם לתק' 4 לתקנות הנוטריונים, על נוטריון לברר תחילה כשירות הניצב לפניו מבחינת גילו, להשתכנע שהוא פועל מרצונו החופשי ומבין הבנה מלאה משמעות הפעולה שהוא מבצע וכי תעודה רפואית נחוצה רק אם הניצב בפניו מאושפז בבי"ח או מרותק למיטתו (ובכל מקרה, אין באי הצגת תעודה רפואית להביא לבטלות צוואה אלא להטיל על הצד המבקש להסתמך על הצוואה את החובה להוכיח את גמירת דעת המנוחה (ע"א 1395/02, וכן פס"ד נוספים)).

12. עוד לטענתם, מתוך עדות הנוטריון עלה כי הליך אישור הצוואה התנהל כדין – עו"ד ל' הקריא למנוחה את תוכן הצוואה, וידא כי האמור משקף את רצונה והחתימה עליה. לטענתם הסבריו של הנוטריון בתצהירו סבירים, הגיוניים ומתיישבים עם הדין.

13. עוד טענו כי המנוחה נבדקה ע"י מומחית אשר בדקה את כשירותה לעדות ועריכת צוואה (תעודת רפואית מאת דר' גרינברג), המנוחה העידה ונכחה בבתי משפט שונים הן טרם עריכת הצוואה והן בסמוך לעריכתה, ואף לאחר עריכתה, ולא נמצא דופי בעדותה. לטענתם, כך גם סברה המומחית מטעם ביה"מ כי ביום אישור הצוואה לא הוכח אחרת.

14. לטענתם, לכל היותר, עסקינן בפגם צורני שניתן להתגבר עליו באמצעות סעי' 25(א) לחוק הירושה.

15. כן טענו, כי יש לדחות מכל וכל את ניסיון המתנגדים להטיל דופי בנוטריון. לטענתם, עדות הנוטריון מהימנה ולא הובאו כל עדויות אחרות לסתור אותה. לכן כשבימ"ש סבור כי עדות הנוטריון מלמדת על כשירות המנוחה עת ערכה את צוואתה, רשאי בימ"ש להעדיף על עדויות אחרות ולבסס עליה את מסקנתו בדבר יכולה של המנוחה להבחין בטיבה של הצוואה בשעה שנעשתה. לטענתם, הנוטריון בא בניקיון כפיים בפני ביהמ"ש, חשף מסמכים מהותיים ואישיים שלו בניהול משרדו באופן המגלה תום לב, מהימנות, אחריות והגינות. לטענתם, מכל אלה עולה, כי לא נפל פגם בהתנהלות הנוטריון ובהליך אישור הצוואה על ידו, ומשעסקינן בצוואה בפני רשות, הרי שהנטל רובץ על כתפי המתנגדים.

דיון והכרעה:

16. נטל השכנוע מוטל על בעל-הדין המתנגד לקיום הצוואה להוכיח את פסלותה. ואולם, אם הצוואה פגומה בפגם זה או אחר, חובת הראייה מתהפכת, ועל הטוען לקיומה נטל ההוכחה שאמנם לפנינו צוואה שאין ספק באמיתותה. פרופ' ש' שילה, "פירוש לחוק הירושה תשכ"ה – 1965" (הוצאת נבו) בעמ' 232.

17. סעי' 22 לחוק הירושה, אשר עניינו צוואה בפני רשות, קובע-

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

(א) צוואה בפני רשות תיעשה על ידי המצווה באמירת דברי הצוואה בעל-פה בפני שופט, רשם של בית משפט או רשם לענייני ירושה, או בפני חבר של בית דין דתי, כמשמעותו בסעיף 155, או בהגשת דברי הצוואה בכתב, על ידי המצווה עצמו, לידי שופט או רשם של בית משפט, רשם לענייני ירושה או חבר בית דין דתי כאמור.

(ב) דברי הצוואה כפי שנרשמו על ידי השופט, הרשם של בית המשפט, הרשם לענייני ירושה או חבר בית הדין הדתי או כפי שהוגשו לידו, ייקראו בפני המצווה, הוא יצהיר שזו צוואתו, והשופט, הרשם של בית המשפט, הרשם לענייני ירושה או חבר בית הדין הדתי יאשר בחתימתו על פני הצוואה שהיא נקראה ושהמצווה הצהיר כאמור.

(ג) נכתבה הצוואה בלשון שהמצווה אינו שומע, תיקרא בפניו בתרגום ללשון שהוא שומע, והמתרגם יאשר זאת על פני הצוואה.

(ד) במקום קריאת הצוואה או תרגומה בפני המצווה יכולה לבוא קריאתה או קריאת תרגומה על ידי המצווה עצמו.

(ה) צוואה שנעשתה בפני רשות מותר להפקידה אצל רשם לענייני ירושה.

(ו) צוואה בפני רשות תהיה ראויה לכאורה שהאדם הנקוב בה כמצווה עשה את הצוואה ושנעשתה ביום ובמקום הנקובים בה כיום העשייה ומקומה.

(ז) לענין סעיף זה, דין נוטריון כדין שופט".

18. מעדות הנוטריון, עו"ד ל' אכן עלה כי נפלו פגמים בעריכת הצוואה. הנוטריון לא הכחישם, נתן להם הסברים ואף פרט בפני ביה"מ כי ב- 1.4.14 קיבל התראה בעקבות ביקורת נוטריונים שבוצעה במשרדו, במסגרתה התגלו ליקויים (אי הקפדה על גביית שכר נוטריון ועל הפרדת שכר נוטריון ושכר ששולם על פעולה אחרת, העדר פנקס רישום צוואות ואי שמירת העתק מסמך מזהה על פיו זוהה החותם).

19. הפגמים אשר נמצאו בביקורת וכן פגמים נוספים, נפלו בצוואת המנוחה :

- עו"ד ל' אישר כי לא ציין שכ"ט על גבי האישור הנוטריוני, וכי לא שמר קבלה עבור עבודתו זו, שכן לדבריו חלפו תשע שנים מהלכן עבר משרדים ואין עליו חובה לשמור קבלות מעבר ל- 5 שנים (עמ' 31 ש' 26-31, עמ' 32 ש' 1-2, 27-31, תמלול ישיבה מיום 14.11.19 עמ' 7 ש' 39-38).
- נראה כי גם לא חתם בידו על הצוואה אלא הסתפק בחותם הנוטריון המוטבע על המסמכים (עמ' 29 ש' 1-5).
- הנוטריון אף לא ידע לומר כמה עותקי צוואות מקוריות ערך, שכן לא רשם ע"ג המסמך (שם ש' 8-15), ובהמשך מסר בתצהירו כי למיטב זכרונו היו שלושה עותקים מקוריים, כאשר אחד נמסר למנוחה, ושניים נותרו במשרדו. הנוטריון חזר על כך בחקירתו הנוספת (עמ' 3 לתמלול ש' 8-13) תוך שהוא מדגיש כי המדובר בשחזור למיטב זכרונו שכן לא ביצע רישום של מספר העותקים שהונפקו (שם ש' 26-27).

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

- כן הסביר הנוטריון את פשר התאריכים השונים בין הרשום בפנקס הנוטריונים (בו מופיע התאריך 18.8.09) ובין התאריך שע"ג הצוואה – 14.9.09: לדבריו מזכירתו מנהלת את רישומי ספר הנוטריונים, ובירור שערך עמה העלה כי היא נותנת מספר סידורי בספר הנוטריונים בשלב בו היא רושמת את כל הפרטים לעריכת הצוואה, והתאריך המופיע בספר הנוטריונים הוא בהתאם למועד בו המזכירה מבצעת הדפסת הצוואה במשרד והרישום בספר הנוטריונים. הנוטריון צירף לתצהירו העתק הדף מספר הנוטריונים בו רשומה צוואת המנוחה, וכן צירף כדוגמה אשור עשיית צוואה וצוואה של גברת אחרת (שאינה המנוחה ואינה קשורה לענייננו), אשר אף פרטיה רשומים באותו העתק דף ספר נוטריונים. באמצעות צירופים אלה הדגים כי כך נהג נכון לאותה תקופה – רישום בספר הנוטריונים בתאריך בו נרשמו פרטי המצווה ובפועל חתימת הצוואה בידי המצווה בתאריך אחר, שונה, המאוחר לזה המופיע בספר הנוטריונים. הסבר דומה נתן גם בעדותו (עמ' 5 לתמלול).
- אציין כי עדות הנוטריון אשר הודה בטעויות בהתנהלותו בעניין זה וחשף, כאמור, מרצונו כי היה נתון לביקורת כאמור, בעקבותיה תיקן התנהלותו הנוטריונית, תרמה לאמינות עדותו.
- 20. אולם, הפגם העיקרי והמשמעותי ביותר הינו היעדרה של תעודה רפואית בהתאם לדרישת תק' 4(ה) לתקנות הנוטריונים לפיה:

"לא יתן נוטריון אישור על עשיית פעולה בפניו אם המבקש לבצע את הפעולה מאושפז בבית חולים או מרותק למיטתו, כל עוד לא הוצגה בפניו תעודה רפואית לפי טופס שבתוספת הראשונה שהוצגה ביום עשיית הפעולה; התעודה הרפואית תצורף לעותק האישור שיישמר בידי הנוטריון."
- הנוטריון נכח כי המנוחה הסתייעה בכיסא גלגלים מהלך פגישותיו עמה, ומעדותו עלה שידע אף כי המנוחה נעזרת בכיסא גלגלים כבר שנתיים קודם לכן עת העיד בהליכים בעניין צוואת המנוח ב- 12/07 (עמ' 32 ש' 35-32). כן העיד כי יחד עם המנוחה נכחה מטפלת (עמ' 32 ש' 7-8). עוד הוסיף כי לא מצא צורך בתעודת רפואית שכן התרשם שהמנוחה היתה צלולה לגמרי (עמ' 33 ש' 5-1).
- הפסיקה והספרות המשפטית הרחיבו את ההיגד "מרותק למיטתו" בתק' 4(ה) לתק' הנוטריונים:

"... יש חשיבות לצירוף תעודת רופא, המשקפת את מצבו הרפואי של המצווה ביום עשיית הצוואה. התעודה הרפואית יכולה לסייע בהסרת כל ספק, בדבר גמירת דעתו של המצווה, שהמסמך ישמש כצוואה. מאחר שמטרת התקנה היא לברר את גמירת הדעת של המצווה ולהבטיח את חופש רצונו, יש ליתן פרשנות מרחיבה למונח "מאושפז בבית חולים" בתקנה.

זאת ועוד: אין לתת להיגד "מרותק למיטתו" את מובנו המילולי המצומצם, אין הכוונה שרק מצבו של אדם "המרותק" לחלוטין למיטתו ואינו יכול לשבת, לקום ולהתהלך ולו מעט, יחייב צירוף תעודה רפואית. כאמור, יש להרחיב את פירוש המונח ולהחיל התקנה גם על אדם הסובל מקשיי ניידות, נזקק לעזרת הזולת, ומחמת גילו, או מצבו הרפואי או שניהם גם יחד, קשה לו לצאת מביתו."

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

כב' השופט שוחט בספרו "פגמים בצוואות" (הוצאת "סדן") בעמוד 106.

כן ר' לעניין זה: פסקה 20 בת"ע (ב"ש) 1390/04 פלונית נ' פלוני [פורסם בנבו, 10.9.07]:

"באשר למונח 'מרותק למיטתו' הרחיבה הפסיקה מושג זה וכללה גם אדם אשר קשה לו להתנייד, אדם מבוגר אשר מחמת גילו או חוליו קשה לו לצאת מביתו ולפיכך אף במקרים כאלה יש צורך בקבלת תעודה רפואית בטרם עריכת צוואה. ראה ת"ע 3982/03 עטיה נ' ניסני ואח."

סבורני שצירוף הנתונים שהיו בפני הנוטריון, עת ערך את הצוואה: כי למנוחה מטפלת, היא מסתייעת בכיסא גלגלים והעובדה כי הוא שהגיע לביתה - צריכה הייתה להביא את הנוטריון למסקנה כי עליו לדרוש תעודה רפואית.

21. משנוכחתי בקיומם של הפגמים ובראשם היעדרה של התעודה הרפואית, חרף נחיצותה במקרה דנן, הרי שעל פי הפסיקה יש בכך כדי להביא להיפוך הנטל להוכיח את גמירות דעתה וצלילותה של המנוחה עת עשתה צוואתה:

"ברור הוא כי בעת עשיית הצוואה לא נתקיימו הוראות תקנה 4(ה) לתקנות הנוטריונים, שהחשובה שבהן נוגעת לקיומה של תעודה רפואית שהוצאה ביום עשיית הפעולה. על חשיבותה של תעודת רופא, המשקפת את מצבו הרפואי של חולה המאושפז בבית חולים, ביום עשיית הפעולה, אין צריך להרבות במלים, ולא בכדי הותקנה התקנה הנ"ל. תעודה אשר כזאת לא היתה בפני הנוטריון, ובכך הפגם העיקרי שבאישור הנוטריון, אשר העביר את הנטל על המשיב להוכיח את גמירות דעתו של המנוח בעת שחתם על הצוואה. והשאלה היא, על כן, האם הרים המשיב נטל זה?"

ע"א 36/88, זלוף דורה נ' זלוף שאול, פ"ד מו(3) 184, עמ' 189-188.

"עם זאת באשר לתוקפה של צוואה שאושרה על-ידי נוטריון בלי שהוצגה לפניו תעודה רפואית כנדרש בתקנה 4(ה), נפסק שאי-הצגתה של תעודה כנ"ל אינה מביאה כשלעצמה לבטלות הצוואה, אלא אך מטילה על צד המבקש להסתמך על הצוואה חובה להוכיח את גמירת-דעת המנוח בעת שחתם עליה".
ע"א 1395/02 נסקה נ' האפוטרופוס הכללי, פ"ד נט(5) 49, עמ' 61 (2005).

האם מתקיימים רכיבי היסוד בצוואה?

22. כאמור, משהתהפך הנטל, יש לבחון האם הוכיחו המבקשים את גמירות דעת המנוחה וצלילותה במעמד עריכת צוואתה. אולם, עוד טרם לכך, יש לבחון האם קיימים מרכיבי הצוואה המאפשרים קיומה בהתאם לסעי' 25 לחוק הירושה.

23. סעיף 25 לחוק הירושה, מאפשר קיומה של צוואה, על אף הפגמים שנפלו בה, חרף היותה פגומה, ככל שהתקיימו מרכיבי היסוד בצוואה וביהמ"ש שוכנע כי הצוואה משקפת את רצונו האמיתי והחופשי של המצווה.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

לעניין צוואה בפני רשות מוסיף סעיף החוק וקובע כי מרכיבי היסוד הינם-
"הצוואה נאמרה בפני רשות או הוגשה לרשות, על ידי המצווה עצמו".

24. עו"ד ל' העיד פעמיים וכן מסר תצהיר (מוצג יב'). מעדותו ומתצהירו עלה כי המנוחה מסרה לו מה ברצונה שתכיל הצוואה: כך עלה כי בסמוך לפני יום ה- 18.8.09 ביקר בבית המנוחה עת שהתה עימה המטפלת שלה (עמ' 31 ש' 1-5, וכן עמ' 6 לתמלול ישיבת הוכחות מיום 14.11.19 ש' 4-12, ש' 29-41), ולאחר שלמיטב זכרונו, המבקש 2-ח', התקשר אליו כדי לומר שהמנוחה מעוניינת לערוך צוואה ותיאם את הפגישה (שם, ש' 13-17). מהלך הביקור המנוחה ישבה על כסא גלגלים. עו"ד ל' העיד ביום 27.1.19 כי המנוחה אמרה "שהיא רוצה לצוות את כל רכושה" (ע' 29 ש' 28, עמ' 30 ש' 1-4).

עוד העיד, כי המנוחים היו לקוחות שלו כשנתיים לפני כן, עת ייצג אותם במכירת דירתם בא ורכישת דירתם ב'Y (כך ידע להוסיף לתוכן הצוואה פרטי גו"ח עבור הדירה, לעומת פרטי החנות, אשר את כתובתה קיבל מאת המנוחה ולא היו בידיו פרטים מעבר לכך (שם ש' 8-13)). מעדותו עלה כי התרשם שהמנוחה היתה צלולה לחלוטין, אחרת לא היה עורך את הצוואה. לדבריו המנוחה דיברה לעניין, ענתה על שאלותיו, הסבירה מה היא רוצה ולמי היא רוצה להוריש את כל רכושה, כן כאמור זכרה את כתובת החנות בא. עוד העיד עו"ד ל', כי היו מקרים שהגיע לבית מצווה והתרשם כי לא ניתן לערוך צוואה (עמ' 33 ש' 1-20).

עפ"י עדותו, לאחר שערך את מסמך הצוואה במשרדו, תיאם פגישה נוספת בבית המנוחה ליום 14.9.09 לשם הקראת הצוואה למנוחה וחתימתה על עותקי הצוואה. למיטב זכרונו גם מהלך פגישה זו ישבה המנוחה על כסא גלגלים (עמ' 36 לפרוט' 22-29 עמ' 22 לתמלול ש' 4-6). עו"ד ל' אישר כי הקריא למנוחה את תוכן הצוואה ולמנוחה לא היו הערות, ולכן חתמה על הצוואה המודפסת אשר הביא עימו (עמ' 37 ש' 12-17).

25. עו"ד ל' הסביר בכל הנוגע לסעיף 4 לצוואה, בו נושלו יורשים אשר אינם היורשים הנזכרים בצוואה, כי עסקינן בנוסח סטנדרטי שהוא נוהג לעשות בו שימוש בצוואות שהוא עורך, ונוסח זה אישרה המנוחה אשר היתה מעוניינת להוריש לשלושה מילדיה בלבד (עמ' 24 לתמלול).

26. עדות עו"ד ל' נשמעה כ- 10 שנים לאחר עריכת הצוואה ומשכך סביר כי ישנם פרטים שלא זכר. כך - בעניין טענות המתנגדים לגבי אי ידיעתו של עו"ד ל' בדבר פטירת בעלה של המנוחה ב- 2009 (עמ' 23 לתמלול ש' 34-40).

וכך - בעניין טענות המתנגדים (בתגובה לסיכומים) כי המנוחה לא חתמה על הצוואה בפני עו"ד ל', אלא המסמך הובא חתום למשרדו ע"י מי מהמבקשים (שאחרת עדות הנוטריון, לפיה המנוחה חתמה על שלושה עותקים בלבד וכי מסר למנוחה העתק מהצוואה, אינה מתיישבת עם מספר העותקים אשר מצויים כיום בידי מי מהצדדים) כאשר אחד הפגמים שנפלו בעריכת הצוואה הוא

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

1 כי הנוטריון לא ציין מספר עותקי המקור של הצוואה, ואף בעדותו שב והעיד כי המדובר בשלושה
2 עותקים למיטב זכרונו בלבד קרי: יתכן שנחתם עותק נוסף מהצוואה.

3
4 27. אציין כי עו"ד ל' העיד בהליכי ההתנגדות אשר התנהלו בפני כב' הש' א. אלון בנוגע להסכמים
5 אשר ערך עבור המנוחים בשנת 2007, וכי בפסה"ד בעניין הסתמכה כב' הש' אף על תוכן עדותו.

6
7 28. מצאתי כי עדותו של ל' בהקשר זה של מסירת פרטי המצווה, על ידי המצווה בפניו לא נסתרה ויש
8 לאמצה.

9 משכך, ובהתאם לעדות זו של הנוטריון שערך את הצוואה – מסרה לו המנוחה טרם עריכת
10 הצוואה את רצונותיה והיא "נאמרה בפני רשות" על ידי המצווה.

11
12 **גמירת דעת המנוחה (האם הצוואה משקפת את רצונה האמיתי והחופשי של המנוחה?)**

13 **צלילותה וכשירותה עת ערכה צוואתה:**

14 29. כפי שפורט לעיל, "הפעלת סעיף 25 לחוק מותניית בכך שלבית המשפט לא יהיה כל ספק באמיתות
15 הצוואה" (ע"א 2098/97 בוסקילה נ' בוסקילה פ"ד נה(3), 837).

16
17 נפסק כי ככל שהפגם בצוואה חמור יותר הרי שהנטל לשכנע (רמת השכנוע) כי הצוואה ניתנה מתוך
18 רצונה והבנתה של המנוחה, גבוה יותר (כב' השופט שוחט בעמ"ש (ת"א) 38139-09-11 א.ש. נ' א.מ.
19 (פרשנות שהובאה במסגרת ת"ע (ת"א) 55650-05-13 (פורסם בנבו, 24.7.14)).

20
21 ובעניינו בצוואה פגמים טכניים, אשר יתכן וכל אחד מהם "קל משקל" (עם זאת מחייבים העברת
22 הנטל), אולם הצטברותם, יחד עם פגם מהותי-העדר תעודה רפואית, מעלה את משקל נטל השכנוע.

23
24 גמירות דעת המנוחה יבחן לצד טענות המתנגדים בדבר העדר כשירותה וטענות נוספות שלהן.

25
26 **תמצית טענות המתנגדים:**

27 30. לטענת המתנגדים, ביום 8.6.05 לקתה המנוחה בשבץ מוחי, ומאז מצבה הדרדר ונפגעו כושרה
28 השיפוטי, הקוגניטיבי ומצבה המנטאלי, כמו גם מצבה הפיזי הקשה אשר כלל שיתוק בפלג גופה
29 השמאלי, ירידה בזיכרון חולשה כללית ועוד. לטענתם, איבדה המנוחה את יכולתה לטפל בענייניה
30 ולהבחין בטיבה של צוואה. לטענתם, מאז לקתה בשבץ היתה תלויה המנוחה בעזרת אחרים
31 ונזקקה למטפלת צמודה כמו גם לכסא גלגלים. כן הוסיפו כי משנת 2005 אושפזה רבות בבתי
32 חולים- בי"ח העמק בעפולה, בי"ח לוינסטיין ובהמשך בבי"ח רמב"ם ובמהלך שנת עשיית הצוואה

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

**ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17**

- 1 אושפזה חמש פעמים, ובכלל זאת אשפוז מיום 26.8.09 - 30.8.09, כאשר הצוואה נערכה
- 2 כביכול לאחר אשפוז ביום ועוד 4 פעמים עד לסוף שנת 2009.
- 3 לטענתם, ביום 26.8.09 בוצעה למנוחה בדיקת סי.טי מוח אשר ממצאה הצביעו על נזק מוחי
- 4 בסבירות גבוהה לדמנציה.
- 5
- 6 31. המתנגדים הוסיפו וטענו, כי כבר בשנת 2002 נמצאה המנוחה במצבי שיכחה, ירידה בזיכרון
- 7 ובמצב הנפשי, וכך אף שכחה גז דולק.
- 8
- 9 32. כ"כ לטענתם, העידה המבקשת 3 כי בשנת 2004 מצבה הבריאותי של המנוחה התדרדר
- 10 והמבקשים הודו בחקירתם שלמנוחה היו "מספיק בעיות רפואיות".
- 11
- 12 33. כן לטענת המתנגדים, ב"כ המבקשים טען בדיון אשר התקיים ביום 16.2.09 בתיק תמ"ש 2950/08
- 13 בטבריה, בו ייצג את המנוחים כחצי שנה לפני עריכת הצוואה, כי לא המנוחה אינה יכולה למסור
- 14 תצהיר וכי יש למנות עליה אפוטרופוס.
- 15
- 16 34. בנוסף טענו המתנגדים, כי המנוחה לא ידעה לקרוא וכתוב ולא היתה בקיאה בשפה העברית (כפי
- 17 שאף העיד המבקש 2 כי המנוחה ידעה לקרוא באופן בסיסי ורק עם ניקוד). לכן לא ידעה כי היא
- 18 חותמת על צוואה ולא יכלה לקרוא את האמור בה.
- 19
- 20 35. לטענתם, המנוחה מעולם לא ציינה שעשתה צוואה חדשה מהלך כל ההליכים המשפטיים
- 21 שהתנהלו בעניין צוואת המנוח, והסיבה לכך היא כי המנוחה כלל לא ידעה שעשתה צוואה חדשה.
- 22
- 23 36. לטענת המתנגדים לא התקיימו המבחנים הקבועים בפסיקה לקביעת היכולת להבחין בטיבה של
- 24 צוואה (מודעות המצווה לעובדה כי ערך צוואה, ידיעתו בדבר היקף רכושו ויורשיו ומודעותו באשר
- 25 לתוצאת עשיית הצוואה על יורשיו).
- 26
- 27 37. לטענת המתנגדים, מסקנתה של המומחית, שמונתה ע"י בית המשפט, ד"ר רחל בן חיון (להלן:
- 28 "מומחית בית המשפט") על מנת ליתן חוות דעת בדבר יכולתה של המנוחה להבחין בטיבה של
- 29 צוואה ביום 14.9.09, על פיה המנוחה ידעה להבחין בטיבה של הצוואה, אינה הולמת את המציאות
- 30 ומהווה עיוות מלא ומוחלט של המנוחה ביום עשיית הצוואה.
- 31
- 32 לטענתם, בניגוד להחלטה ובכוונה תחילה, שלחו המבקשים למומחית מסמכים שונים אשר אינן
- 33 רפואיים ובכלל זאת פרוטוקולי דיון, פס"ד של ביהמ"ש בטבריה, ואף את חוות הדעת של ד"ר
- 34 גרינברג - חוות דעת מטעם המתנגדים.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

1 לטענתם, משנחשפה המומחית לחוו"ד "מוזמנת ופרטית", חד צדדית, שאינה משקפת מהימנה
2 את המצב הקוגניטיבי של המנוחה, אשר הוזמנה ושולמה ע"י המבקשים ושמטרתה להכין הרקע
3 לצוואה המוכתבת למנוחה עת אינה יודעת ואינה מבינה במה מדובר -היה על ביהמ"ש להורות על
4 פסילת המומחית (רמ"ש (חי) 33112-05-18 ובע"מ 8412/14).

5 לטענתם, חווה"ד המומחית מסתמכת על חווה"ד ד"ר גרינברג ו"דעתה נעלה" עת הוצגה בפניה.
6 על השפעה זו ניתן ללמוד לטענתם, מרישום המומחית את חווה"ד ד"ר גרינברג כמסמך הראשון
7 ברשימת המסמכים עליהם התבססה, את הדמיון בין התיאור בפרק "סיפור המקרה" בחוו"ד
8 המומחית לזה שבחוו"ד ד"ר גרינברג, וכן מהכרותן של המומחיות ויחסי העבודה ביניהן (ד"ר
9 גרינברג שולחת מטופלים אל המומחית).

10 משכך לעמדתם אין לחוו"ד המומחית כל משקל (רע"א 2104/12 פלונית נ' ד"ר וינברג (פורסם בנבו, 1.5.12)).
11 עוד לטענתם, במשלוח המבקשים למומחית פרוטוקולים ופסקי דין, "זיהמו" והיטו את דעתה.
12 המתנגדים הוסיפו כי המומחית התעלמה ממסמכים מהותיים, כדוחות אישפוז שנערכו סמוך
13 למועד הצוואה, לא הסתמכה בחוות דעתה על המסמכים הרפואיים, לא הבחינה בין חומר רפואי
14 גולמי ובין חומר רפואי מעובד ומגמתי, ואף הסתמכה על חוות דעת ד"ר גרינברג כמסמך מחייב
15 וציטוטיה מתוך המסמכים הרפואיים היו מגמתיים ומותאמים לתוצאת חוו"ד של ד"ר גרינברג.

16
17 לטענתם, יש לפסול את חוו"ד המומחית, בהיותה חד צדדית ונגועה בהטיית אישוש חוו"ד פרטית
18 מאת ד"ר גרינברג (בהמשך להחלטת בימ"ש מיום 2.5.19 אשר לא חתמה הגולל לבקשת פסילת חווה"ד).

19
20 המתנגדים הפנו לסע' 8(ג) לחוק בית המשפט לענייני משפחה וכן לתק' 258(ב) לתקסד"א, אשר
21 בהתאם לאמור בהם וכן על פי הפסיקה, לטענתם, אין למסור חוו"ד מומחה פרטי למומחה מטעם
22 בית המשפט (רע"א 6401/00, בר"ע 9724/07). עוד הפנו אל בע"מ 8412/14 שם נקבע כי הביטוי
23 "מסמכים" שבתק' 258(ב) לתקסד"א יש לפרש כחומר רפואי גולמי או שוטף שלא הוכן לצורך
24 הליכים משפטיים ובכדי שלא להטות את עמדת המומחה. כן הפנו לתמ"ש (ת"א 49931/08 שם
25 קבע כב' השופט שילה כי על המומחים המתמנים לשמור ככל הניתן על אובייקטיביות ברמה
26 הגבוהה ביותר ואחת הדרכים לעשות זאת הוא איסור הצגת חוו"ד פרטית ומוזמנת.

27 עוד הפנו המתנגדים לפסיקה לעניין חוו"ד רטרופקטיבית (תמ"ש (ת"א) 20083-02-15 ש.ט. נ'
28 כ.פ.כ, עמ"ש (ת"א) 55336-12-14 ר.ז. נ' ר.א. ואח' (פורסמו בנבו) ולמאמר פרופ' הייניק "כשירות
29 לעריכת צוואה-היבטים פסיכיאטריים ומשפטיים" המפנה לנייר עמדת איגוד הפסיכיאטריה
30 בישראל בקשר עם מתן חוו"ד בקשר לצוואת אדם שנפטר, על פיה חוו"ד כזו תינתן רק ע"י מי
31 שהמנוח טופל על ידו, וכי הערכה זו ניתנת לביצוע רק אם קיים חומר רפואי מהימן המתייחס
32 למצב בריאות המצווה סמוך למועד עריכת הצוואה.

33
34 38. למתנגדים אף טענות רבות כנגד חווה"ד של ד"ר גרינברג אשר נמסרה כאמור לידי המומחית.
35 לטענתם, בעת שנשאלה מהלך חקירתה אודות מוצגים מו' ו- מז', ענתה כי אלה המסמכים

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

- 1 הרפואיים שעמדו בפניה עת כתבה את חוות דעתה, כאשר לפני כן טענה כי אין בידה את תיקה
- 2 הרפואי של המנוחה. לעמדתם מסמכים אלה לא היו בפני ד"ר גרינברג עת ערכה את חוות דעתה
- 3 בשנת 2009 ונמסרו לה ע"י המבקשים או מי מטעמם רק לקראת ההליך הנוכחי.
- 4 לטענתם, במסמכים הרפואיים שהוגשו ע"י ד"ר גרינברג מופיעות אבחנות שונות, אך לא זו
- 5 שנרשמה על ידה בחוות דעתה, כאשר האבחנות רחוקות זו מזו. כך גם הטיפול התרופתי המופיע
- 6 במוצגים מו' ו- מז' (הם המסמכים הרפואיים) אינם מופיעים באופן מלא ומדויק בחווה"ד שלה.
- 7 עוד טענו כי משמשוים בין המסמכים הרפואיים שהתקבלו מבית החולים ובין המוצגים עולה כי
- 8 ישנם סימונים שנמחקו בטיפקס ומכאן המסקנה כי ד"ר גרינברג קיבלה את המסמכים לידה לפני
- 9 הדיון מידי המבקשים. בכך שיבשו המבקשים הליכי משפט באופן מכוון ולכן יש להשית עליהם
- 10 הוצאות משפט ושכ"ט עו"ד, וכן עליהם לשאת במלוא שכ"ט המומחית.
- 11 עוד טענו כי חקירתה של ד"ר גרינברג מעלה תהיות על כי חרף שעברו 10 שנים וטענה כי אינה
- 12 זוכרת פרטים, לפתע זכרה לענות אודות פרטים מסויימים.
- 13 ועוד לטענתם, שיקרה ד"ר גרינברג עת העידה כי אינה מכירה מי מהמבקשים, שכן מהלך עדותה
- 14 המבקשת 1 יצאה מאולם ביה"מ בכדי שלא תזהה אותה, שכן לפחות המבקשת 1 היתה נוכחת
- 15 בבדיקת המנוחה.
- 16 המתנגדים מפנים לפש"ר (חי') 1094/07 בו, לטענתם, בא לידי ביטוי חוסר מקצועיות ד"ר גרינברג.
- 17
- 18 39. לטענתם, בניגוד לטענת ב"כ המבקשים, ד"ר גרינברג לא מונתה ע"י ביה"מ ואין עסקין בחוו"ד
- 19 ביה"מ אלא בחוו"ד פרטית (כפי שעלה בחקירת עו"ד ישראלי, ד"ר גרינברג ובעדות עו"ד עדוי).
- 20
- 21 40. המתנגדים שבו וטענו כי ב"כ המבקשים, עו"ד ישראלי, מעורב בהליכים השונים ולכן היה נכון
- 22 לפסול את ייצוגו ולחלופין יש בכך כדי לפגוע במשקל עדותו של עו"ד ישראלי.
- 23
- 24 41. המתנגדים הוסיפו וטענו בסיכומי התשובה, כי המבקשים הגישו מסמכים רבים לאחר תום
- 25 שמיעת ההוכחות, שלא הוגשו טרם לכך לביה"מ ולטענתם גם לא התבקשו, במסגרת בקשה 59
- 26 (בקשת המתנגדים להמצאת מסמכים).
- 27
- 28 42. לטענתם, מהמסמך שהוגש ע"י המבקשים כאמור, לאחר דיוני ההוכחות, שנערך ע"י ד"ר מימון
- 29 שמעון, מומחה לרדילוגיה אבחנתית, אליו נלקחה המנוחה לבדיקה וכפי שעלה מחקירת
- 30 המבקשת 3 עולה כי כבר ב- 14.6.06 המנוחה היתה פגועה קוגניטיבית קשות, נגרם נזק לגזע מוחה
- 31 לאחר שבץ המוח מ- 8.6.05, כבר אז היה לה קושי בדיבור בבליעה. לכן, לטענתם, ברי כי במצבה
- 32 זה לא יכלה לשוחח עם ד"ר גרינברג, וודאי שלא עם עו"ד ל' ולהסביר לו את דברי הצוואה.
- 33 לטענתם, מסמך זה הוסתר באופן מכוון מעיני המומחית ומעיני ד"ר גרינברג. כן טענו כי
- 34 המבקשת 3 העידה כי ד"ר מימון הסביר שלא ניתן לעזור למנוחה, וכי לקחו את המנוחה לבדיקתו

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

ע"מ שלא תחשוב שלא מטפלים בה, למרות שהיה ברור שמצבה בלתי הפיך ומכאן, לטענתם, סברה אף היא כי המנוחה "לא ידעה מימינה ומשמאלה".

תמצית טענות המבקשים:

43. לטענת המבקשים, חזקה היא שאדם כשר לפעולות משפטיות בהן עשיית צוואה, כי מצווה ידע להבחין בטיבה של הצוואה עת עשייתה ויש לכבד את רצון המת (ע"א 1212/91 קרן ליב"י נ' בינשטוק ואח' מח(3) 705). כן לטענתם, הלכה היא כי בחינת כשירות המצווה נבחנת ביחס למועד עריכת הצוואה בלבד (ע"א 851/79, 160/80 בנדל נ' בנדל פ"ד לה(3) 101). לטענתם, עפ"י רוב הדיווחים בימים שקדמו לצוואה ואחרי עריכתה, כפי שתועדו במסמכים הרפואיים השונים, וכפי דעתה של מומחית בית המשפט המנוחה והמנוחה היתה צלולה ועניינית. לטענתם, במסמכים הרפואיים לפני ואחרי עריכת הצוואה, אין כל אינדיקציה למצב קוגניטיבי ירוד או פגיעה בכושר השכלי של המנוחה (חרף מצבה הגופני והחולני). המבקשים הוסיפו כי מחו"ד המומחית, כלל העדויות ומהמסמכים שהוצגו, עולה כי בעת עריכת הצוואה, ואף שנים לאחר מכן, היתה המנוחה עצמאית מבחינה פיזית ומבחינה שכלית הכרתית. לעמדתם חו"ד המומחית ושל ד"ר גרינברג הינם חלק ממכלול הראיות המצביעות על עובדת כשירותה של המנוחה להבחין בטיבה של הצוואה. עוד לטענתם, לא היועמ"ש, לא עו"ס בתי החולים בהם אושפזה, ולא המבקשים פעלו למנות אפוטרופוס לגופה או לרכושה של המנוחה והדברים מדברים בעד עצמם.

44. לטענתם, עו"ד ל' העיד כי עריכת הצוואה נערכה ללא כפיה או איומים כאשר המנוחה שפויה, בריאה וצלולה וכי ייצג את המנוחים במכירת דירתם בשנת 2007 כאשר המנוחים היה צלולים ופעלו מרצונם. לטענתם, עדות עו"ד ל' מהימנה, נטולת כל אינטרס ויש להעדיף על עדויות אחרות ולבסס עליה מסקנה בדבר יכולת המנוחה להבחין בטיבה של הצוואה (ע"א 7506/95 שוורץ נ' בית אולפנא בית אהרון וישראל פ"ד נד(2) 215, 223, עמ"ש (י-ם) 316/02 אליהו הדסי נ' אדריאנה יהושע (16.6.02)).

45. לטענתם אף לא הוכח כי המבקשים או מי מהם נכחו במעמד חתימת הצוואה או כי שילמו עבור הצוואה, ולא הובאו כל עדויות אחרות לסתור את עדות הנוטריון.

46. עוד הוסיפו כי מהלך הדיון בבימ"ש לענייני משפחה בחיפה אודות צוואת המנוח, העידה עו"ס שרעבי כי כשערכה ביקורי פתע בדירת המנוחים מצאה אותם מטופלים כראוי ולשביעות רצונם.

47. בנוסף לטענתם, המנוחה נחקרה, במשך 3 שעות, בסמוך למועד עריכת הצוואה בישיבת הוכחות בפני כב' הש' בוהדנה בביהמ"ש לענייני משפחה בטבריה בתובענות המתנגדים כנגדה (ובסופו של יום ניתן פס"ד לטובת המתנגד 1) וכך גם בדיון בעניין התנגדות המתנגדים לקיום צוואה המנוח

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

שנדחתה (כב' השופטת אספרנצה אלון). לטענתם, בפסקי הדין התייחסו בתי המשפט לכשירותה של המנוחה. המבקשים הוסיפו כי המתנגד 1 לא ערער על פסקי הדין שניתנו בבתי המשפט בטבריה ובחיפה ואף פתח תיק הוצל"פ כנגד המנוחה לאחר שקיבל את פס"ד מביהמ"ש בטבריה.

48. המבקשים הוסיפו וטענו כי הקשר שבין המנוחה ובין המתנגדים לא היה קשר תקין, המתנגדים העיבו על רווחת המנוחה, תרמו להתדרדרות במצבה הרפואי, "פסחו" על הכללים והמוסכמות ליחסים שבין ילדים לאימם, אילצו את המנוחה פעם אחר פעם להתגונן אל מול תובענותיהם כנגדה ולמעשה התנהגו באופן בלתי מוסרי כלפיה לאורך שנים, בניכור ופגיעה בה, והכל כאשר עסקין באם כשירה ומוכשרת שהובילה תא משפחתי של 9 נפשות.

עוד טענו כי מחד, המתנגד 1 הצהיר כי לא ראה את המנוחה משנת 2007, ומאידך כי קרא את פרוטוקולי דיוני בתי המשפט בטבריה ובחיפה, שם אמו נחקרה בפניו ובפני ביהמ"ש כשהוא רואה ושומע את צלילותה וכוונותיה. לטענתם, המתנגדת 2 לא ענתה לשאלותיה לכל אורך חקירתה, הודתה כי לא היה לה קשר עם המנוחה משנת 2005, כי דרשה מהרווחה ב"י הסדרי ראייה בשנת 2007, וכן כי התנגדה לקיום צוואת המנוח לטובת המנוחה.

לטענתם גם המתנגדות 3 ו-4 התחמקו ממתן תשובות לאורך כל חקירתן.

49. לטענתם אין באפשרות המתנגדים לערער כעת, בחלוף זמן רב, על החלטות ביניים לעניין חוות דעת וזהות המומחית (מ- 24.5.19 ו- 2.5.19). לטענתם בית המשפט קבע בהחלטה מיום 24.5.19 כי חווה"ד של ד"ר גרינברג, הינה חומר רפואי ולא חוו"ד פרטית.

50. לטענתם, המתנגדים לא הצליחו לסתור או לגלות חוסר מהימנות מצד המומחית או חוסר מקצועיות ו/או מיומנות ו/או פגמים מהותיים היכולים לפגוע בחקר האמת. כ"כ טענו כי לחוו"ד מומחה מטעם בימ"ש משמעות רבה (בע"מ 9358/04, ע"א 3056/99), וכי אין בימ"ש מסתמך על ענייני רפואה שאינו בקיא בהם ולשם כך ממנה הוא מומחה מטעמו (ע"א 472/81).

51. בסיכומי התשובה הוסיפו המבקשים כי בהליך בבימ"ש לענייני משפחה בטבריה, סבר ב"כ המנוחים (ב"כ המבקשים כאן) כי מצב המנוחים אינו מאפשר ניהול ההליך ומתן עדות אולם לאחר שהוצגה לעיון ביהמ"ש חוו"ד ד"ר גרינברג, קבע ביהמ"ש כי המנוח אכן אינו כשיר לעמוד לדין ואילו המנוחה כשירה ליתן עדות. לטענתם, על בסיס אבחון ד"ר גרינברג התקיימו ההליכים בשנת 2009 ואף לאחר מכן וכעת מבקשים המתנגדים, כשהדבר אינו משרת אותם, לערער האבחון.

52. עוד הוסיפו המבקשים כי בתום ישיבת ההוכחות מהלכה העידה המנוחה, התקיים דיון בלתי פורמלי בו ביקש ב"כ המתנגדים כי בימ"ש יחייב את המנוחה שלא לשנות צוואתה, ברם ביהמ"ש הביע דעתו כי אין זה מסמכותו, ולא ניתן להגביל את המנוחה מלשנות את צוואתה הישנה.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

53. המבקשים אף הרחיבו בסיכומי התשובה התייחסותם להליך ההתנגדות כנגד צוואת המנוח, בבי"מ בחיפה בשנת 2012, וטענו כי לדרישת המתנגדים נשמעה עדותה הפיזית של המנוחה, אשר העידה כי שינתה צוואתה בעקבות התלאות/הרדיפות של המתנגדים כלפיה.

דיון והכרעה:

54. לעדות עו"ד ל' בדבר התרשמותו מהמנוחה עת מסרה לו את דבריה ולאחר מכן חתמה על הצוואה, מצטרפת חווה"ד ועדותה של ד"ר רחל בן חיון, אשר מונתה כמומחית מטעם בית המשפט וניתנה ביום 11.4.19, מסמכים רפואיים עליהם נסמכה המומחית, ומעל לכל - פסקי הדין מבתי המשפט לענייני משפחה אשר ניתנו לאחר שהמנוחה העידה בפני המותבים שם.

תמ"ש 1323/08 ותמ"ש 2950/08 בביהמ"ש לענייני משפחה טבריה (כב' הש' בודהנה):

55. המנוחים הגישו תביעה לסילוק ידו של המתנגד 1 מחלק ממקרקעין בו היו להם זכויות (מוצג כה') וכן תובענה כספית. מנגד, הגיש המתנגד 1, תביעה שכנגד למתן פס"ד הצהרתי וכן תובענה כספית כנגד המנוחים בגין השקעות אשר ביצע, לטענתו, לאורך שנים באותם מקרקעין.

55.1 ביום 16.2.19, התקיים דיון בעתירות (מוצג ה') – פרוטוקול מתוקן/נספח 3 לתצהיר עדות ראשית של מתנגד 1) ובו הודיע ב"כ המנוחים כי המנוחה אושפזה עקב בעיות רפואיות שונות ונמצאת בבדיקות. הוצג מסמך כלשהו מבית החולים שאינו חתום. מדברי ב"כ המתנגד 1, בדיון עולה כי המתנגד 1 סבר (באמצעות בא כוחו) כי אמנם המנוח אינו יכול ליתן תצהיר ולהעיד אולם המנוחה יכולה לעשות זאת. בית המשפט הורה כי על ב"כ המנוחים להגיש מסמך רפואי המבהיר את סיבת היעדרות המנוחים מהדיון.

55.2 ממוצג ל' (המופיע גם חלק ממוצג כג') עולה, כי לתיק בית המשפט הוגש ביום 22.3.09 מסמך רפואי בדבר מצבה של המנוחה וכי ביה"מ נעתר לבקשה להטלת חיסיון על מסמך זה. כן קבע בית המשפט כי: "על ב"כ התובעים להמציא מסמך רפואי המתייחס לאב. כן עליו להודיע תוך 7 ימים מי מטעם ההורים יגיש תצהירי עדות ראשית". (הדגשות אינן במקור).

55.3 ביום 7.4.09 ביקש ב"כ המנוחים הארכת מועד להמצאת דוח רפואי (מוצג לא'). וביום 3.5.09 ביקש את מחיקת תובע 1 (הוא המנוח) מן התיק תוך הסתמכות על חוות דעת רופא מומחה בדבר מצבו הבריאותי והמנטאלי של המנוח (מוצג כח').

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

55.4 ביום 9.6.09, הורתה כב' השופטת בוהדנה על דחיית הבקשה למחיקת התביעה כנגד המנוח (אך בשל מצבו פטרה אותו מהתייצבות) וכן כי :-

"אשר לבקשת ב"כ התובע להעיד את התובעת בביתה.

אני דוחה בקשה זו. מחוות הדעת שהוגשה על ידי התובעים עולה, כי התובעת צלולה ורהוטה

ומסוגלת לעמוד לדין. אינני סבורה, כי עובדת היותה מרותקת לכסא גלגלים מצדיקה גביית

עדות שלא באותם בית המשפט וכמקובל. הבקשה נדחית. התובעת תחקר באולם בית

המשפט במועד הקובע לחקירתה". (פסקה 4 להחלטה – הדגשות אינן במקור).

עו"ד עדוי, ב"כ המתנגד 1, קיבל לידי החלטה זו והיה מודע לה, והדבר אף עולה מעדותו בפני

(ע' 79 לפר' ש' 23-24). החלטה זו הפכה לחלוטה (ר' עדות עו"ד עדוי בע' 80 ש' 3-2, לפיה לא

התנגד להחלטה).

55.5 המנוחה העידה בפני ביה"מ ביום 10.6.09.

המנוחה העידה, בין היתר (מוציגים ח' ו- ט') כי ברצונה לשנות צוואתה באופן **"שרק שלושה**

יקבלו" (עמ' 37 לפרוטוקול ש' 30).

55.6 ביום 9.9.12 ניתן פסק הדין בתובענות, בו הביעה כב' הש' בוהדנה התרשמותה מן המנוחה :

"יתר על כן, התרשמתי מאישיותה החזקה והדומיננטית של האם – התובעת שהיא הייתה

הגורם המוציא והמביא במשפחה, על פיה יישק דבר, עד כי, נטען על ידי י' אחת העדות –

בתה של התובעת כי המדובר באם שתלטנית שלא בחלה אף להפעיל אלימות פיזית כנגדה.

על כן אם היה מדובר בקיומה של התחייבות ומתוך הכרה במבנה אישיותה הדומיננטי של

התובעת, היה על הנתבע להעלות בכתב את ההתחייבות הנטענת באופן חריג, אף שמדובר

באם – וכן (הדינמיקה המשפחתית ושל הצדדים באה לידי ביטוי גם במסגרת פס"ד שניתן

בהתנגדות לקיום צוואה)." (פסקה 14.6 לפס"ד. הדגשות אינן במקור).

56. מהאמור עולה כי לכל הפחות עד (וכולל) יום 10.6.09, המנוחה היתה כשירה וצלולה ונמצאה

מתאימה ליתן עדותה בפני ביה"מ (אין בנמצא בפסה"ד כל תהייה או ספק בדבר יכולותיה

הקוגניטיביות של המנוחה נכון לאותם מועדים, ויש להניח כי ככל שכב' השופטת היתה מתרשמת אחרת

– הדבר היה בא לידי ביטוי בפסק הדין, ואף בהחלטות ביניים).

ברי כי גם המתנגד 1 סבר, באותה העת, כי המנוחה, אמו, היתה ברת יכולת קוגניטיבית תקינה

משעמד על הצורך להעידה ולחקור אותה בחקירה נגדית ארוכה, כפי שמשתקף מפרוטוקול הדיון.

57. משכך, אין ממש בטענותיהם של המתנגדים, אודות מצב בריאותה הפיזי והקוגניטיבי הקשה

לכאורה של המנוחה נכון לאותם זמנים, תוך ניסיון להציגה כ"שבר כלי" אשר "אינו מבחין בין

ימינו ובין שמאלו", תוך ניסיונות להיתלות במסמכים רפואיים אשר לכאורה נתגלו לאחר עדות

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

- 1 ד"ר גרינברג ומתייחסים למועדים המוקדמים בכ- 3 שנים למועד עדות המנוחה (המכתב מאת
2 ד"ר מימון מ- 14.6.06).
- 3
- 4 58. המתנגד 1 לא עתר כנגד המסמך הרפואי / תעודה רפואית שהוגשה לבית המשפט בטבריה בעניינה
5 של המנוחה או כנגד החיסיון שהוטל עליו (על מנת שיוכל להתרשם מאותו מסמך רפואי).
6
7 וכך אף הסכים המתנגד 1 ולא ערער על מסקנות בית המשפט בטבריה, כי המנוחה היתה כשירה
8 וצלולה לעמוד לדין, אליהן הגיע ביה"מ, לאחר עיון בתעודה הרפואית.
9
- 10 אמנם אין המדובר בחוות דעת רפואית מטעם מומחה שמונה ע"י ביהמ"ש (כפי שטען ב"כ
11 המבקשים) אלא בתעודה רפואית אולם אין בכך להפכו ל"מסמך פסול" (כפי טענת המתנגדים).
12
- 13 ת"ע 9781-12-09 ות"ע 9799-12-09 ביהמ"ש לענייני משפחה בחיפה (כב' הש' א. אלון):
14 59. עסקין בהליכים בבקשת המנוחה לקיום צוואת המנוח, ובהתנגדות המתנגדים כאן ליתן צו קיום
15 הצוואה.
16
- 17 59.1 בהתאם למוצגים אשר בפניי, המנוחה חתמה על תצהיר עדות ראשית ביום 7.11.11 ונתנה
18 עדותה בפני כב' השופטת אספרנצה אלון ביום 24.11.11 (מוצג ב').
19
- 20 59.2 כב' הש' א. אלון התייחסה בפסק דינה אשר ניתן ביום 19.8.12 (צורף כנספח א' לתגובה להתנגדות
21 לבקשה לקיום צוואה) להתרשמותה מהמנוחה, היא המבקשת בהליכים אשר התנהלו לפניה-
22 "מאידך, לא מצאתי סתירות מהותיות היורדות לשורשו של עניין בעדויות המבקשת ועדיה
23 ועדותם הותירה בי רושם מהימן. אציין כי ניכר כי המבקשת, מפאת גילה ומצבה הבריאותי
24 הרופף (המבקשת הובלה על כיסא גלגלים מלווה במטפלת צמודה, בהיותה צמודה לבלון
25 חמצן) מסרה עדות מעט מבולבלת, אולם לא היה בכך בכדי לכרסם במהימנותה. המבקשת
26 מסרה הן בסעיפים 16 ו- 19 לתצהירה והן בעדותה ... כי הרקע לביצוע הצוואה היה
27 התנהגותו ומעשיו של המתנגד 2, אשר ביקש לקבל חזקה בדירתם .." (ע' 14 לפסה"ד. הדגשות
28 אינן במקור).
29
- 30 60. מכאן, שאף נכון לחודש נובמבר 2011 המנוחה, עת העידה המנוחה כאמור, היתה כשירה וצלולה,
31 לא מצאתי טענת מי מהצדדים, בדבר העדר כשירות או התייחסות לכך בפסה"ד.
32
- 33 האם היה שינוי במצבה הקוגניטיבי של המנוחה בין 10.6.09 לבין נובמבר 2011?

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

61. בין המועדים בהם העידה המנוחה בפני בתי המשפט, מסרה לנוטריון את רצונותיה לעניין תוכן הצוואה וחתמה על הצוואה.

62. לצורך בחינת מצבה הקוגניטיבי וכושרה של המנוחה לערוך את הצוואה, מונתה על ידי, כמומחית מטעם בית המשפט, ד"ר בן חיון.

חוות דעתה של המומחית – ד"ר בן חיון

הבקשה לפסול את חווה"ד:

63. כידוע, מומחה מטעם ביה"מ הינו כ"ידו הארוכה", מסייע לביה"מ בעניינים בהם נדרשת מומחיות להגיע לחקר האמת (ע"א 409/84 מ"י נ' שגב, פ"ד מ(3) 706, רע"א 337/02 מזרחי נ' כלל לביטוח, פ"ד נו(4) 673, רע"א 600/96 אדרי נ' מגדל לביטוח, בר"ע(נ-ס) 3259/01 כלימי נ' הכשרת הישוב [פורסמו במאגר "נבו"] וביה"מ יטה לקבל את מימצאיו בחוות דעתו.

התערבות בימ"ש בחו"ד מקצועית מצומצמת למקרים חריגים בהם פעל המומחה בחריגה מסמכות או בניגוד לכללי הצדק הטבעי (רע"א 5144/05 נוף נ' הפלר, ע"א 4341/11 מזרחי נ' דהן) ואין בחוסר שביעות רצון של צד, להביא לפסילת חווה"ד או לגריעה ממשקלה (ע"א 1240/96).

כפי הפסיקה, פסילת מומחה שמונה מטעם ביהמ"ש נעשית במקרים נדירים מאד בהם עלול להיגרם לאחד הצדדים עיוות דין, או כאשר המומחה פעל בחוסר תום לב (רע"א 337/02 מזרחי נ' כלל חברה לביטוח, פ"ד נו(4) 673, רע"א 5161/00 שיכון עובדים נ' אופק [פורסם במאגר "נבו"]).

64. המתנגדים שבו וטענו ל"זיהום" חוות הדעת אשר יש בו כדי להביא לפסילתה, הן נוכח חשיפת המומחית לתעודה הרפואית של ד"ר גרינברג (אשר לטענתם הינו מסמך שהוזמן במיוחד בידי מי המבקשים) והן נוכח חשיפתה למידע שאינו רפואי דהיינו העתקי תיקי בתי המשפט השונים ובכלל זאת פרוטוקולים, תצהירים והחלטות.

65. עוד בטרם קראה המומחית את החומר אשר הונח לפניה, הבהרתי בהחלטה מיום 7.2.19 :

"נוכח עמדת המשיבים (בהעדר התנגדותם להמשך פועלה של המומחית שמונתה) ומאחר והמומחית מונתה ע"י בית המשפט, כמומחית מטעם בית המשפט, ותפעל נאמנה לתפקידה וכן משום יעילות ההליך וקידום הגשת חוות הדעת – הנני מורה כדלקמן:-

א. ד"ר בן חיון, תחל בעריכת חוות דעתה בהקדם האפשרי.

ב. לצורך עריכת חוות הדעת, תעיין ותבחן המומחית (כפי ההלכות המשפטיות שנקבעו בעניין זה – ראה לדוג' רמ"ש 27474-12-14 ו- 49084-12-16) "מידע רפואי וסוציאלי הקשור למצווה בסמיכות למועד עריכת הצוואה נשוא ההתדיינות, זאת להבדיל ממידע המתקבל בדרכים אחרות או מגופים אחרים אותו ניתן להציג לפני בית משפט בלבד".

ג. המומחה רשאית לעיין בחוות דעתה של ד"ר איזבלה גרינברג שהינה חוות דעת /מסמך רפואי (הגם שהוגשה במסגרת הליכים משפטיים שהתנהלו בין הצדדים).

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

ד. המומחית תתעלם (ולא תעייין) מחומר משפטי לרבות תצהירים, כתבי בית דין וכול חומר אחר
שהומצא לידיה. יוער כי עפ"י שנמסר על ידי המומחית לב"כ המשיבים (סעיף 13), קיבלה
החומר אך לא עיינה בו...." (לשם הבהרה – המשיבים הינם המתנגדים).

ביום 13.3.19, לבקשת המומחית (אשר פנתה לבית המשפט ופרטה כי הועברו אליה ע"י המתנגד
1 אלפי עמודי מסמכים בנוסף להתקן נייד) ניתנו הוראות נוספות למומחית.

66. סמוך לאחר הגשת חוות דעת המומחית, ביום 11.4.19 ביקשו המתנגדים להורות על פסילתה.
הבקשה נדחתה בהחלטתי מיום 2.5.19 בה קבעתי כי :-

"לאחר עיון בחוות הדעת שהוגשה על ידי המומחית לא מצאתי כי אכן, כפי טענות המבקשים,
התבססה המומחית על חו"ד ד"ר גרינברג כמסמך חשוב ומהותי באופן מיוחד. במסגרת חוות דעתה
בחנה המומחית מלוא המסמכים הרפואיים שהוגשו לה, ובפרט לתקופה הסמוכה לעריכת הצוואה.
המומחית בחנה תיעודי אשפוזים של המנוחה בתקופה זו, וכן בין היתר אף חוה"ד ד"ר גרינברג. לא
עולה מחוות דעתה כי חו"ד ד"ר גרינברג, היא שהכריעה עמדתה ו/או השפיעה באופן מכריע על
מסקנת חוה"ד.
אוסף כי אין להתעלם מהמועד בו הוגשה הבקשה – לאחר קבלת חוות דעת המומחית, כשמסקנת
המומחית אינה מתיישבת עם טענות המבקשים.
זאת ועוד, המומחית טרם נחקרה על חוות דעתה (והיא צפויה להיחקר בדיון הקבוע בעניינים של
הצדדים ביום 12.5.19) ... אף הליכים דיוניים אלו, יש בהם כדי לברר אופן עריכת חוה"ד המומחית
ולעמתה למול טענות המבקשים.
מכל האמור לא מצאתי כי מדובר במקרה חריג בו נפל פגם משמעותי בחוה"ד מומחה מטעם
ביהמ"ש, המצדיק פסילתו. הבקשה לפסילת המומחית – נדחתה."

67. לאחר ישיבת ההוכחות שהתקיימה ביום 12.5.19, וטרם העידה המומחית, שבו המתנגדים וביקשו
לפסול את חוה"ד (תוך שהם טוענים ביחס לאמינות חו"ד ד"ר גרינברג). נוכח האמור בהחלטתי
מיום 2.5.19, והעובדה כי המומחית טרם נחקרה – דחיתי בקשה זו.

68. ביום 27.5.19 נחקרה המומחית אודות חוה"ד.
עדותה היתה ברורה, עקבית ואמינה.

המומחית הסבירה סוג מומחיותה משנשאלה האם יש לה ניסיון בפסיכיאטריה או פסיכותרפיה :
"לא, אבל אני נוירולוגית קוגניטיבית והדברים משיקים אחד לשני כבר 18 שנה שאני עובדת במכון
הנוירולוגי קוגניטיבי. " (עמ' 23-22)

כי לא קראה את המסמכים שאינם תיעוד רפואי וסעודי – סוציאלי שהגיעו לידיה :
"ש. את קיבלת מעו"ד ישראלי חבילת ניירות ביום 23.1.19

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

1 ת. יכול להיות
2 ש. זה כלל את המוצגים של בימ"ש א'-י את קראת את החומר הזה?
3 ת. דיברתי איתך, אתה התקשרת אליי ואני אמרתי שפתחתי את הקובץ רק לראות שהוא נפתח, לא
4 כדי לקרוא את המסמכים.
5 ש. שמת אותו בצד?
6 ת. כן כי אני העדפתי להתחיל במסמכים שקיבלתי מע'.... " (עמ' 4 ש' 15-23).
7
8 וכי פעלה בהתאם להוראות בית המשפט :-
9 "ית...שמותר לי לעיין במסמך של ד"ר גרינברג ולהתייחס רק למסמכים רפואיים. " (עמ' 19 ש' 31-30).
10
11 69. בכל הנוגע לתעודה הרפואית מאת ד"ר גרינברג (עליה נחקרה המומחית ארוכות), העידה
12 המומחית כי ידוע לה שהתעודה נערכה בעקבות פניית עוה"ד, הבהירה כי הסתמכה על התעודה
13 הרפואית כאל "חומר רפואי קוגנטיבי" וכי המסמך אינו "ממש גולמי" וכי :-
14 "יש בחו"ד את כמובן מסתמכת על חו"ד של ד"ר גרינברג בעמ' 4 ובסיכום בעמ' 7, את ייחסת לחו"ד
15 או למה שהיא כתבה חשיבות רבה?
16 ת. לא יותר ממה שכל מסמך אחר שהתייחסתי אליו.
17 ש. אבל בכל זאת זה מסמך שהיא בדקה אותה.
18 ת. נכון אבל היו עוד רופאים שבדקו אותה.
19 ש. אני מניח שאת ייחסת לה חשיבות רבה כי היא בדקה אותה והיא פסיכיאטרית, ואת ייחסת לזה
20 חשיבות.
21 ת. ייחסתי לזה חשיבות בהחלט אבל לא יותר ממסמכים אחרים שבדקו באותה מידה את הגברת
22 ש. כמו מסמכים אחרים?
23 ת. כן". (עמ' 5 ש' 14-5).
24 עוד הוסיפה המומחית כי הסתמכה בעיקר על הבדיקה של מיני-מנטל המופיעה בתעודה הרפואית
25 וכי "היו שם הרבה סיפורים אחרים שלא התייחסתי אליהם" (שם ש' 31-29) וכן כי :-
26 "ש. חוות דעתך, מסקנותייך הן ממך או שהושפעת מד"ר איזבלה?
27 ת. רק ממני. הם הושפעו מכל המסמכים שראיתי. " (עמ' 19 ש' 33-32).
28
29 אציין כי המומחית העידה בדבר היכרות מקצועית בינה ובין ד"ר גרינברג (ע' 2 ש' 33-26 וע' 3 ש' 1).
30 אין בזו, כלשעצמה, כדי לגרוע ו/או לפגוע במומחיות המומחית ו/או במהימנות חוות דעתה.
31
32 70. מכל האמור לעיל ומשלא מצאתי כי נפל פגם בהתנהלותה של המומחית – אין מקום לפסול את
33 חוות דעתה ואף לא ליתן לה משקל ראייתי נמוך (כפי טענות המתנגדים).
34
35

חוות הדעת:

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

71. נוכח חשיבות הדברים, מצאתי כי יש להביא את דברי המומחית בפרק הסיכום שבחוה"ד :

"הגברת המנוחה ז"ל חתמה על צווה בתאריך 14.9.2009. בבואי לערוך את חוות הדעת השתמשתי בתיעוד הרפואי סביב חתימת הצוואה (ספטמבר 2009) כתקופה הרלוונטית. הגברת המנוחה ז"ל סבלה ממחלות רקע רבות על רקע וסקולארי ואחר, נטלה טיפול תרופתי נרחב, ואושפזה מספר פעמים עקב אי ספיקת לב, הפרעות נשימה, זיהומים שונים והידרדרות כללית בתקופה זו. כיוון שהגברת המנוחה ז"ל סבלה מאירוע מוחי עם המיפלגיה משמאל והפרעה בדיבור ביוני 2005, אירוע אשר עלול היה להוביל להתפתחות ירידה קוגניטיבית, התייחסתי גם לתיעוד הרפואי לגבי אשפוז זה. על פי מסמכים האשפוז והשיקום לאחר האירוע המוחי, הגברת המנוחה ז"ל לא סבלה מירידה קוגניטיבית משמעותית לאחר האירוע. בסקירה של התיעוד הרפואי בתקופה הרלוונטית מצאתי אזכורים לגבי מצבה הקוגניטיבי של הגברת המנוחה ז"ל. נרשם כי היא צלולה וסיעודת, מתמצאת בזמן ובמקום, תובנה ושיפוט שמורים. לא מצאתי בתקופה זו אזכות על ירידה קוגניטיבית משמעותית. בבדיקתה ע"י ד"ר איזבלה גרינברג בתאריך 27.02.2009 סוכם כי היתה מתמצאת בכל המובנים, משתפת פעולה, תשובותיה לעניין. הריכוז ירוד. זיכרון שמור לכל הטווחים. השיפוט תקין. קיימת תובנה למצבה הנפשי. בבדיקת מיני מנטל MMSE צברה 28/30 נקודות. סוכם כי הגברת המנוחה צלולה ורהוטה ומסוגלת לעמוד לדין. הבינה את משמעותה של הצוואה, והביעה נכונות לערוך צוואה מתוך רצון חופשי וללא כפייה.

אשפוז ברמב"ם, 26.08.2009-30.08.2009 היה הקרוב ביותר למועד חתימת הצוואה. היא אושפזה עקב ירידה כללית במצבה. חולשה, עייפות, ישנוניות, כאבי ראש וסחרחורת. באשפוז נבדקה ע"י נוירולוג אשר רשם כי הגברת המנוחה ז"ל מתמצאת במקום, אך לא בזמן (ממוזמן), וכן כי לא מדובר באירוע מוחי חריף. כמו כן נבדקה ע"י שני פסיכיאטרים במועדים שונים, ושניהם התרשמו כי הדיבור לעניין בשטף ונפח תקינים, חשיבה מאורגנת ללא מחשבות שווא, ללא אובדנות, ללא הפרעה בתפיסה, שיפוט ותובנה תקינים. כשלושה חודשים לאחר עריכת הצוואה, בתאריך 10.12.2009, ד"ר סגל סיגלית, רופאת משפחה של גברת המנוחה ז"ל כתבה כי היא מתמצאת בזמן ובמקום בסעיף המצב הקוגניטיבי בטופס הרפואי לקבלת שירותי סיעוד מהמוסד לביטוח לאומי. סימון סעיף זה משמעו כי אין בעיה קוגניטיבית משמעותית. בתאריך 27.01.2010 נערך ביקור בית על ידי קפלן בלה מהביטוח הלאומי. נרשם כי היא מתמצאת בזמן, במקום ובין כתלי ביתה, ידעה לציין את התקופות שנוטלת וציינה כי נוטלת לבד, ידעה למסור אבחנות, ענתה לשאלות לעניין והתובנה תקינה.

לאחר סקירת המסמכים הרפואיים אשר הובאו לפני, על פי דעתי המקצועית, הגברת המנוחה ז"ל לא סבלה מירידה קוגניטיבית משמעותית, וככל הנראה ידעה להבחין בטיבה של הצוואה והתוצאות הצפויות מעריכת הצוואה בזמן עריכתה."

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

72. בחקירתה שבה והבהירה המומחית את מסקנותיה:

י"ש. ומסקנותייך הן חד משמעיות או שהן תלויים?

ת. מה שרשמתי, ככל הנראה היא ידעה.

ש. זה חד משמעי?

ת. מבחינתי כן.

ש. זה חד משמעי? היא ידעה שהיא חתמה על צוואה?

ת. רשמתי ככל הנראה, אם זה היה חד משמעי הייתי כותבת את זה. לא בדקתי את הגברת.

ש. בסרגל האחוזים, אי' את אומדת את זה בין 0-100?

ת. 80%. " (עמ' 20 ש' 1-8)

....

י"ש. הכוונה באחוזים, את מייחסת בבדיקה את אותם 20% נוספים?

ת. הוא שאל אותי בכמה אני בטוחה שהיא יכלה לכתוב את הצוואה, לא רשמתי שבטוח. לדעתי 80%

אני בטוחה. יכול להיות שאם הייתי בודקת בעצמי זה היה נותן לי עוד 20% ביטחון. " (ע' 22 ש' 25-27).

ומשביקש ב"כ המתנגדים להוסיף ולחדד העניין –

י"ש. האם ייתכן שאם היית בודקת אותה קלינית היית מגיעה גם למסקנה הפוכה?

ת. לדעתי זה שינוי גדול מדי.

ש. את נוירולוגית ולא פסיכיאטרית.

ת. לא נעים לי להגיד בתור נוירולוגית קוגניטיבית, אתה לא יכול להשוות לנוירולוג. הבדיקה

הקוגניטיבית היא מצוינת ואין לה מגבלות ביחס לפסיכיאטרית. אני שבה ואומרת שרוב הסיכויים

שלא הייתי משנה את דעתי לצד השני. יכול להיות שהייתי מוצאת עוד דברים אבל עדיין היא יכלה

לדעתי, לכתוב צוואה. " (עמ' 22 ש' 32-33, עמ' 23 ש' 1-5).

73. בחקירתה המומחית אף נשאלה שאלות שבמומחיות ונתנה לאלו הסבר. שאלות רבות התרכזו

בבדיקת סי.טי אשר נערכה למנוחה כשבועיים לפני עשיית הצוואה, ובה נמצאו "שינויים ניווניים

קשים על רקע אמיפותיה". המומחית הסבירה פירוש שינויים אלה- "זה בעצם מחלה בעומק המוח

שם נמצא החומר הלבן במוח. שינויים ניווניים זה הרס של החומר הלבן בעומק המוח. " (עמ' 11 ש' 17-18).

המומחית הוסיפה מידיעותיה הרפואיות במענה לשאלות שנשאלה וכן המשיכה והסבירה –

"ית. המוח מתדלדל כשהוא מתנוון. האטורופיה זה החומר האפור ולא הלבן. טנטריום זה כמו אוהל,

למוח יש קרומים שמקיפים את המוח, במרכז המוח יש קרומים שמפרידים בין המוח הגדול לבין

המוח הקטן וזה אומר שגם המוח הקטן והגדול מנוונים.

ש. מה התוצאות שהוא נותן, החומר שתיארת לנו?

ת. קלינית?

ש. מבחינת הפציינט?

ת. זה יכול לא להתבטא בכלום וזה יכול לעשות דמנציה קשה מאוד. הכמות של הבדיקה המוחית לא

תמיד הולכת יד ביד עם הקלינית, יש לפעמים לאחר אירוע מוחי או גידול שרבע מהמוח הרוס ולא

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

1 רואים כלום בקליניקה.
2 ש. כשהשתמשת בביטוי "דמנציה", התכוונת לדמנציה ווסקולרית?
3 ת. במקרה הזה, כן.
4 ש. האם יש אפשרות לפי הנתונים האלה שהיא סבלה גם מדמנציה ווינאנגר?
5 ת. לפי המסמכים הרפואיים, המנוחה לא סבלה מדמנציה. אם הפגיעה היתה ממש משמעותית, גם
6 היו מציינים זאת בסי.טי. רוב הסיכויים שמי שכתב את התשובה, היה רושם אבחנה מבדלת של
7 המחלה הזאת. זו מחלה קשה של החומר הלבן.
8 ש. אנו רואים פגיעה ווסקולרית?
9 ת. אנו רואים פגיעה ווסקולרית, אבל לא רואים דמנציה. " (עמ' 11 וכן עמ' 12 ש' 1-14).
10 וכן-
11 י"ש. בסי.טי מוח קשה לקבוע דמנציה.
12 ת. לא קובעים דמנציה לפי סי.טי וגם לא לפי MRI. דמנציה קובעים בבדיקות קוגניטיביות. " (ע' 12 ש'
13 (29-30).
14
15 ובהמשך במענה לשאלות ב"כ המבקשים-
16 י"ש. אם היו מביאים לך את הממצאים של ה-C.T הזה, היית אומרת שהיא כשירה לכתוב צוואה?
17 ת. לא הייתי אומרת שכן או שלא, לא בודקים כשירות על פי צילום.
18 ש. אם היו מציגים בפנייך את התיעוד הרפואי מה- 27.8-30.8.09 האם היית מאשרת למנוחה לכתוב
19 צוואה?
20 ת. רוב הסיכויים שכן.
21 ש. האם נגרמו לה נזקים או שהיא התגברה על הקשיים ויש שיפור מ- 27.8-30.8.09. האם היית
22 אומרת שיש שיפור במצבה?
23 ת. כתוב שחל שיפור. " (עמ' 21 ש' 32-33 ועמ' 22 ש' 1-6).
24
25 עוד התייחסה לבעיות הדיבור שהיו למנוחה, והסבירה כי בעיות אלה השתפרו עם הזמן:
26 "ית. זה לא ניתן לריפוי אך זה יכול לעבור. כמו שחולשה משתפרת אחרי אירוע מוחי, גם הפרעה
27 בדיבור יכולה להשתפר.
28 ש. מה קרה במקרה הזה?
29 ת. אחר כך כבר לא הזכירו הפרעות בדיבור, מלבד אשפוז באוגוסט 2009 שהיא הגיעה חלשה,
30 מבולבלת עם הפרעה בדיבור ואז שייכו את זה לתרופות פסיכיאטריות שהיא קיבלה. ברגע שהופסקו
31 התרופות, המצב השתפר. " (עמ' 13 ש' 6-11).
32
33 74. המומחית נשאלה אף לגבי יתר המסמכים הרפואיים עליהם הסתמכה בחוות דעתה, הסבירה
34 וניתחה אותם-
35 י"ש. אז הממצא הזה הביא אותך לכתוב את זה?
36 ת. בין היתר. ולא רק, תראה בסעיף 13 א', "הבנה והתמצאות" היא מתמצאת בזמן ובמקום והיא

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

1 יודעת את השמות של המטפלים, תאריך לידה, עלייה, כתובת, תרופות ואבחנות.
2 ש. את כל זה נראה לך שהיא ידעה להגיד?
3 ת. אני לא יכולה להגיד אם היא ידעה, אני מסתמכת על הכתוב. איזה סיבה היה לה לשקר?
4 ש. עזבי את הכתוב, היא ידעה לעשות את כל זה?
5 ת. אני חושבת שהיא בהחלט יכלה להתמצא בזמן הזה, אין שום סיבה שהיא לא ידעה להתמצא
6 בזמן ובדברים שלה. לא רק זה, מצורף מכתב של רופא המשפחה שלה שכתוב, מצב קוגניטיבי עם 5
7 סעיפים, הוא כותב מתמצאת בזמן ובמקום וזה היה בדצמבר 2009.
8 ש. וכל זה מספיק לך כדי לקבוע שאפשר לעשות צוואה?
9 ת. זה וגם האשפוזים שלה שבכל אשפוז היה כתוב שהיא מתמצאת ויודעת. בכל אשפוז עד 2016
10 היה כתוב שהיא צלולה וסיעודית. אני לא מסתמכת רק על מסמך אחד. " (ע' 17 ש' 31-26 וע' 18 ש' 6-1).
11 ובהמשך-
12 "ש. הצוואה נעשתה ב- 14.9.09 בביתה, כאשר היא כותבת "מצווה את כל רכושי..." גוש וחלקה...
13 מספרי תעודות זהות, סעיף 3 [מקריא] נראה לך שהיא הבינה את כל זה, היתה יכולה להבין?
14 ת. נראה לי שבגדול היא הבינה, לא יודעת אם היא יכלה לזכור גוש וחלקה וכל אלה.
15 ש. ומספר ת.ז?
16 ת. גם לא חושבת שהיא יכלה לזכור.
17 ש. אבל להבין את משמעות הצוואה?
18 ת. להבין כן. נראה לי יחסית פשוט.
19 ש. סעיף 4, היא יכלה לדעת מי הם?
20 ת. אני מאמינה שהיא ידעה כמה ילדים יש לה. אף אחד לא רשם משהו אחר.
21 ש. אז למה היא לא רשמה את שמותיהם? אולי כי היא לא זוכרת
22 ת. לדעתי כי העו"ד לא רשם את זה.
23 ש. מבחינה מנטלית היא הבינה את הכתוב?
24 ת. לדעתי היא הבינה שהיא מורישה את הדברים לילדים שלה. ושהיא לא משאירה לחלק מהילדים.
25 לדעתי היא גם הבינה למה זה עלול לגרום.
26 ש. מאיפה את מסיקה את זה?
27 ת. היא אמרה את הדברים לד"ר גרינברג.
28 ש. וממנה את למדה?
29 ת. כן. את זה כן. " (עמ' 18 ש' 31-14).

75. נוכח מסקנות המומחית בחווה"ד ובעדותה ומשלא מצאתי כי נסתרה מסקנה זו, בין אם
במסמכים הרפואיים ובין אם בעדויות - אני קובעת כי המנוחה היתה כשירה לערוך את צוואתה,
הן במועד בו פגשה את הנוטריון ומסרה לו בעל פה את רצונותיה והן במועד חתימתה על צוואתה.
מחוה"ד וכן מפקס דינה של כב' הש' אלון אף עולה, כי המנוחה לא איבדה את יכולתיה
הקוגניטיביות גם זמן ניכר לאחר עריכת הצוואה (אם בכלל).

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

76. אשר לטענות המתנגדים ביחס לידיעותיה של המנוחה בשפה העברית – המבקש 2 בעדותו הסביר כי המנוחה ידעה לכתוב עברית 'לאט לאט עם בקרה עצמית אבל ידעה גם מה היא כותבת' (עמ' 46 לתמלול ש' 17-18), והוסיף כי ידעה לקרוא עם ניקוד (שם ש' 18-27). כן השיב כי על פי זכרוננו המנוחה תמיד חתמה בכתב ידה ולא בטביעת אצבע (שם ש' 34-28). המבקשת 3 הוסיפה בעדותה לעניין זה, כי המנוחה למדה בשנות ה-60-70 קרוא וכתוב מחיילת מתנדבת (עמ' 77 לתמלול ש' 40-37), וכי בשנות ה-2000 המנוחה קראה ספר תהילים (שם עמ' 78 ש' 8-16). מכאן כי למנוחה היו ידיעות בשפה העברית. יתכן כי לא שלטה בה כראוי, אך משום כך, הקריא והסביר לה הנוטריון את תוכן צוואתה (כפי עדותו שלא נסתרה).

השפעה בלתי הוגנת ומעורבות בעריכת הצוואה ?

תמצית טענות המתנגדים :

77. לטענתם, לולא השפעתם הבלתי הוגנת המתמשכת של המבקשים לא היתה נערכת הצוואה.

78. לטענתם המנוחה הייתה תלויה תלות גדולה במבקשים (דנ"א 1516/95 מרום נ' היועמ"ש) :

א. מבחן תלות ועצמאות: לפחות מ-2005 המנוחה היתה תלויה בסובבים אותה, ולא יכלה לעשות דבר בעצמה. בהיותה רתוקה למיטה, תלותה במבקשים היתה מלאה.

ב. מבחן תלות וסיוע: המנוחה היתה תלויה בשלושת ילדיה ובעיקר במבקשת 1 אשר לטענתם כלאה את המנוחה תחת חסותה בשנותיה האחרונות ולא איפשרה לאיש להתקרב אליה. לשם כך לטענתם אף העבירו המבקשים את המנוחה להתגורר בדירה אחרת. עוד לטענתם, אף מהמסמכים הרפואיים ניתן לראות עד כמה המבקשת 1 שתלטנית ודומיננטית. כן לטענתם הייתה המנוחה תלויה במטפלת צמודה. לטענתם ביטוי לתלות זו ניתן ללמוד מתיאום המבקש 2 את הפגישה עבור המנוחה עם עו"ד ל'.

ג. מבחן קשרי המצווה עם האחרים: לטענתם, המנוחה היתה מנותקת ומבודדת מהמתנגדים. המבקשים לא אפשרו לה לפגוש אף אחד שהוא אינו מי מהם (כפי שעלה אף בעדות מבקש 2).

ד. מבחן נסיבות עריכת הצוואה: המתנגדים מפנים לסעי' 35 לחוק הירושה, על פיו מי שלקח חלק בעריכת הצוואה, הוראת הצוואה המזכה אותו (או את בן זוגו) בטלה. לטענתם יתכנו מצבים שמעורבות הנהנים בעריכת הצוואה לא תגיע עד כדי לקיחת חלק בעריכתה אך תהווה ראייה לכאורה להשפעה בלתי הוגנת על המצווה. לטענתם כשאין ראייה אחת חותכת יש לבחון את מכלול הנסיבות הרלוונטיות לרבות מצב נפשי ובריאותי רעוע של המצווה (המחייב זהירות רבה בבדיקת רצון עצמאי) כמכלול וצירוף כולן יחדיו יוביל למסקנה בדבר השפעה בלתי הוגנת ונטילת חלק בעריכת הצוואה (פס"ד נילי חרמון נ' בנימין גולוב). לטענתם צירוף המכלול: היות המנוחה רתוקה לכסא גלגלים שעה שחתמה על הצוואה, העדר תעודה רפואית הנדרשת על פי התקנות, טענתם כי ביום חתימת הצוואה היה ידוע למבקשים מה טען ב"כ המנוחים

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

1 בפני ביהמ"ש בטבריה ולכן הזמינו את חוה"ד של ד"ר גרינברג, ולבסוף היות תצהירי עדות
2 ראשית כל המבקשים מקשה אחת, מתואמים ונחתמו יחד, צריכים להביא לפסילת הצוואה.
3
4 79. בסיכומי התשובה מטעמם הוסיפו המתנגדים וטענו כי המבקשים כתבו את תוכנה של הצוואה
5 לטובתם באמצעות עו"ד ל', חברו של המבקש 2. כן הפנו המתנגדים לת"ע 16-06-41494 (ת"א),
6 שם בוטלה צוואה מחמת מעורבות אינטנסיבית בעריכת הצוואה, הזמנת הנוטריון, אמירת רצון
7 המצווה על ידה, נוכחות, קבלת הצוואה, תשלום לעוה"ד, לטענתם - באופן הדומה לענייננו.
8
9 80. כן טענו כי יש להיעתר, בשלב זה, לבקשתם למינוי מומחה להשוואת מסמכים בכדי לבחון שאלות
10 אשר עולות מחומר הראיות-השוואה בין הצוואה המקורית שהומצאה לב"כ המתנגדים ע"י
11 הנוטריון בהתאם לצו בימ"ש ובין זו שמופקדת בכספת ביהמ"ש והוגשה לקיום, בחינת ספר
12 הנוטריונים המקורי וכן השוואה בין המסמכים הרפואיים בעניין המנוחה אשר נתקבלו בהתאם
13 לצו גילוי המסמכים בין אלו שהגישה מהלך הדיון ד"ר גרינברג, ובין אלו שהוגשו ע"י ד"ר גרינברג
14 בהתאם לצו ביום 12.8.19. לטענתם, כך יוכיחו את מעורבות המבקשים, באמצעות בא כוחם
15 והנוטריון, ליצירת צוואת האם שכן אין המדובר ברצונה, היא לא היתה מודעת לה ואף לא ראתה
16 אותה. עוד הוסיפו כי לו ידעה המנוחה על הצוואה היתה מציגה אותה בהליכים בביהמ"ש בחיפה,
17 ולא מצהירה בתצהירה משנת 2008 ו-2011 כי רכושה מיועד לכל ילדיה.
18 אציין כי הבקשה נדונה עם הגשתה ונדחתה בכל הנוגע לתעודה הרפואית מאת ד"ר גרינברג. בכל הנוגע
19 לטענות לגבי עו"ד ל' נקבע כי למתנגדים תהא אפשרות להשלים חקירת הנוטריון, וכך עשו.
20
21 81. לסברת המתנגדים, התנגדות המבקשים כנגד התיקים שנדונו בעבר בעניין עיזבון המנוח מחזקים
22 את העובדה, כי ברצונם להסתיר ולמנוע הבאת ראיות נדרשות כגון ראיות לפיהן מצב המנוחים
23 כבר במועד מכירת הבית בX היה חמור ולמעשה כבר אז היה צריך הנוטריון, עו"ד ל', לדאוג
24 לאישור כשירות אך לא עשה כן.
25

תמצית טענות המבקשים:

27 82. המבקשים דוחים, מכל וכל, את הטענות להשפעה בלתי הוגנת על המנוחה לשם עשיית צוואתה.
28 לטענתם המתנגדים פגעו בכבוד הוריהם מהלך חייהם ורמסו את כבודם במותם. לטענתם,
29 המתנגדים התנהלו באופן בעייתי כלפי המנוחים וכלפי המנוחה בפרט, כך משנת 2008 ניהלו כנגדם
30 תביעות שונות (תביעה בעניין הדירה בX ובעניין צוואת המנוח). המבקשים הוסיפו, כי כתוצאה
31 מהתנהגות המתנגדים, נאלצה המנוחה לפנות לביה"מ בבקשה לצו הרחקה מהם. כן, מכרו את
32 דירתם בX ועברו לY עקב הטרדות חוזרות ונישנות מאת המתנגדים אשר ניסו לעשקם ולנשלם
33 מרכושם.
34

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

83. לטענתם, עדויות המתנגדים סותרות עדויות שמסרו בהליכים אחרים (בבימ"ש בטבריה ובחיפה).

84. לטענתם, כפי עדות עו"ד ל' נערכה צוואת המנוחה ללא כפיה ואיומים עת היתה צלולה.

85. לטענתם, לא הוכיחו המתנגדים התקיימות המבחנים בהלכת מרום לקיום השפעה בלתי הוגנת.

א. תלות ועצמאות: לטענתם מחווה"ד המומחית, מהמסמכים הרפואיים וכן מעדות המנוחה בפני ביה"מ עולה כי לא קיימת כל אינדיקציה למצב קוגניטיבי ירוד או פגיעה בכושר שכלי של המנוחה כמו גם בעצמאותה הפיזית.

ב. תלות וסיוע: לטענתם מעיון בדוחות סיעודיים של המנוחה ומהעדויות עולה כי המתנגדים לא הוכיחו כי המנוחה היתה תלויה בסיוע המבקשים בהיקף משמעותי אם בכלל. עוד הוסיפו כי טבעי שילדים יטפלו וידאגו להוריהם, אך אין בכך כדי להסיק כי מדובר בהשפעה בלתי הוגנת.

ג. קשרי המצווה עם אחרים: לטענתם המתנגדים לא הוכיחו ניתוק המנוחה ובידודה מהזולת. לטענתם, מהעדויות שניתנו בפני ביהמ"ש לענייני משפחה בחיפה לרבות עובדי הרווחה בעיריית Y ניתן ללמוד על קשריה של המנוחה עם אחרים. למנוחה היתה מטפלת צמודה והיא אף שמרה על קשר עם אחיה ואחיותה. לטענתם, למעשה המנוחה עצמה היא שדרשה את ניתוק הקשר עם ארבעת ילדיה האחרים עקב התנהגותם משנות ה-90 ואילך.

ד. נסיבות עריכת הצוואה: לטענתם עפ"י הפסיקה יש לפרש את המונח "מעורבות" בצורה דווקנית (ע"א 433/77 פרשת הררי), והביטוי "נטל חלק בעריכתה" מקבל תוכן על פי הנסיבות ומבחן השכל הישר בעניין מידת המעורבות ואופייה. לטענתם לא הוכח כי מי מהם נכחו במעמד חתימת הצוואה או שילם על הצוואה. בהקשר זה ציינו המבקשים כי בתי המשפט בטבריה ובחיפה לא נתנו אמון בעדויות המתנגדים.

86. המבקשים הוסיפו וטענו כי צוואת המנוחה נחתמה כ-8 שנים טרם פטירתה ולא בוטלה על ידה (סעי' 31 לחוק הירושה). עוד טענו, כי המנוחה הצהירה בביהמ"ש בטבריה כי ברצונה לשנות צוואתה והמתנגדים ויתרו/או התעלמו ו/או הסכימו עם רצון המנוחה. כן טענו כי כבר בסמוך לעריכתה ידעו על עריכתה, ידעו על רצונה לשנות הצוואה בהתאם לסעי' 5 לצוואתה הקודמת, ומעדויות המתנגדים עולה כי כולם היו בקשר עם הרווחה במהלך התקופה שלאחר עריכת הצוואה ולא עשו דבר כאמור בהוראות הדין וההלכות הפסוקות בעניין זה.

87. עוד לטענתם, בהתאם לשנקבע בע"א 851/79 בנדל, הקשר הישיר שנוצר בין עוה"ד ובין המצווה יש בו כדי ליצור התחלה חדשה בכל הנוגע לעריכת הצוואה ולנתק את הקשר בין אירועי העבר.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

88. לטענתם, יש לדחות טענות המתנגדים כי "כולם פעלו כשותפים לדבר עבירה" ו"כולם פעלו בניגוד להוראות הדין" תוך הכפשות לרבות של מומחים רפואיים, עורכי דין ושל המבקשים עצמם. לטענתם, מבקשים המתנגדים להפוך את הדיון בתיק דנן לערעור על פסקי דין חלוטים שניתנו. בנוסף המבקשים מתנגדים לצירוף ראיות חדשות שלא הובאו מהלך ניהול התיק כפי המקובל.

דיון והכרעה:

89. עפ"י סעיף 30(א) לחוק הירושה:

הוראת צוואה שנעשתה מחמת אונס, איום, השפעה בלתי הוגנת, תחבולה או תרמית - בטלה.

והפסיקה הבהירה:

"החוק עניינו הוא בהשפעה בלתי הוגנת לאמור בהשפעה שאינה השפעת שגרה- מעשה שבכל יום-אלא בהשפעה שיש בה מרכיב של אי הגינות על פי מושגי, מושגים של מוסר אישי ושל מסר חברתי". ע"א 5185/93 היועץ המשפטי נ' מרום, פ"ד מט (1) 318,331.

"דרך מקום בו כלל הנסיבות... מצביעות על קיומה של תלות "מקיפה ויסודית" של המצווה בנהנה באופן שממהות התלות ניתן להניח כי נשלל רצונו החופשי והבלתי תלוי של המצווה בנוגע ליחסיו עם הנהנה, ניתן ללמוד על קיומה של השפעה בלתי הוגנת". ע"א 423/75 בן נון נ' ריכטר, פד"י לא (1) 372,278.

קיומה של השפעה בלתי הוגנת או העדרה, תקבע על פי עובדותיו של כל מקרה ומקרה. כפי שאף ציינו הצדדים, לצורך הכרעה בעניין זה, גובשו בפסיקה (במסגרת הלכת מרום – ראו לעיל) מבחני עזר, אשר ייבחנו להלן.

90. א. תלות ועצמאות:

כמפורט לעיל, המנוחה היתה צלולה וכשירה במועדים הרלוונטיים לעריכת הצוואה (ואף לפני מועד עריכת הצוואה ואחריה), הגם היתה בעלת מגבלות ומחלות פיזיות שונות. יצוין כי מהלך עדותה הפנתה המומחית להערכת תלות שנערכה למנוחה ביום 27.1.10 (כ- 3 חודשים לאחר עריכת הצוואה), ממנה עולה כי גופנית אכן מצבה קשה, להבדיל ממצבה הקוגניטיבי. כך המנוחה עצמה מסרה לבודקת את שמות התרופות שהיא נטלה וכן מעודכן כי המנוחה נטלה בעצמה את התרופות (עמ' 17 לפרוט' מיום 27.5.19).

לנתונים אלה יש לצרף עדותה של המתנגדת 4, גב' ש', מיום 16.2.09, בפני ביהמ"ש בטבריה (הפרוטוקול במלואו צורף כנספח 3 לתצהיר המתנגד 1):

"לאמא שלי יש קושי ביד שמאל, היא קיבלה C.V.A קל מאוד והיא מתפקדת" (שם, עמ' 9 ש' 1-2).

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 17-09-2652 ע' ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 17-09-2619, ת"ע 17-09-2606

ב. תלות וסיוע:

1. אין חולק כי עם המנוחה התגוררה עובדת זרה אשר טיפלה בה באופן רציף עקב קשייה הפיזיים ומחלותיה. עוד ברי, כי היה על מי מילדי המנוחה לסייע לה בעניינים שונים לאור מצבה הפיזי. מהראיות שהוצגו עלה כי הקשר בין ארבעת המתנגדים ובין המנוחה נותק. כך עדות המתנגדת 4 בפרוטוקול מיום 16.2.09 בדיון בבימ"ש בטבריה (נספח 3 לתע"ר מתנגד 1) – "לשאלת בית המשפט האם אני בסכסוך עם ההורים, אני עונה כי אני לא מסוכסכת עם אף אחד, ניתקו אותי כי אמא אמרה שמי שבקשר עם ע' היא מוחקת אותה, אני לא רוצה להיות בצד הזה, אני רוצה את כל המשפחה. אנו גדלנו בבית עם אלימות מאוד קשה, ותמיד נאמר שאם אני בצד של אבא שלי אני מחוקה, אני הייתי מאוד קשורה לאבי, קשה לי מאוד שאני לא מדברת עם אבי, ביום 7/7 התקשרתי אליו ... אני התקשרתי וכנראה שהפיליפינית אמרה לאמא שלי שהתקשרתי ומאז ניתקו אותי קשר" (שם עמ' 8 ש' 27-32 עמ' 9 ש' 1).

מתנגדת 2, גב' י', העידה אף היא מהלך אותה ישיבה בביהמ"ש בטבריה, שם תיארה מערכת יחסים קשה ועכורה בינה ובין אימה, עד כי אימה עמדה לדין בגין תקיפתה (הדבר עלה אף מהלך הדיון בפני – ראו מוצג יא' ובו הליכים משפטיים כנגד המנוחה בגין תקיפת המתנגדת 2 בשנת 1998). עוד העידה שם כי "אמא שלי המשיכה וגרמה לי להמשך הקרע" וכן – "ע' לא ידע שהיחסים עם אמא היו בעייתיים". (שם עמ' 12 ש' 10-11).

מפסה"ד מאת כב' השופטת בודהנה אף עולה, כי הובאו בפניה ראיות לעניין תלונות אשר הגישה המנוחה כנגד המתנגד 1 במשטרה (סע' 15.5.5 לפסה"ד). ואף מעדויות המתנגדים בפניי עלה, כי היה נתק בינם ובין המנוחה משנת 2005, השנה בה לקתה באירוע מוחי: כך העיד המתנגד 1 מהלך עדותו החוזרת והוסיף כי בשנת 2007 ראה את אמו פעמיים בסיוע עו"סים ולאחר מכן לא ראה אותה יותר (עמ' 18 לפרוט' מיום 6.1.19) ובדומה העידה המתנגדת 2 (שם, עמ' 20 ש' 2-12).

2. בהינתן הנתק ששרר בין המתנגדים ובין המנוחה והצורך של המנוחה בסיוע, פעלו וסייעו המבקשים למנוחה.

עפ"י עדות המבקש 2, עת אישפוז המנוחה בבית לוינשטיין אחרי האירוע המוחי נהג להגיע אליה לביה"ח בצהריים מעבודתו ולטפל בה שם (ע' 40 לתמלול פרו' 14.11.19 ש' 23-25 וע' 52 ש' 15-19). המבקשת 3 העידה, כי לאחר שהמנוחה שוחררה מבית לוינשטיין היא אפילו בישלה עם יד אחת (עמ' 65 לתמלול ש' 3-5). עוד העידה כי מהלך השנים דאגה להוריה – "זה היה ב-02:00 בלילה ו-01:00 בלילה הוזעקתי על ידי המטפלת והייתי קמה והולכת. במהלך 12 שנה, עד שאמא נפטרה" (עמ' 67 לתמלול ש' 41 ועמ' 68 ש' 1-2).

כ"כ הסבירה בעדותה את חלוקת הטיפול במנוחה בין שלושת המבקשים –

"ש: את טיפלת בעניינים הרפואיים של האמא?

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

1 ת: מ' טיפלה ברפואי, אני טיפלתי בסיעודי, בקניות, בבתי חולים.
2 ש: בסיעודי ח' טיפל.
3 ת: גם אני, גם אני, גם אני. אני כל קריאה, כל זה, מטפלת פיליפינית לא הספיקה. " (עמ' 81 ש' 25-21).
4
5 י"ש: מי טיפל בכספים של האמא? בחשבון הבנק שלה, בהוצאות, תשלומים למטפלת?
6 ת: אמא.
7 ש: תשלום לד"ר
8 ת: אמא.
9 ש: היא הלכה לבנק להוציא?
10 ת: לא, אני הוצאתי להם את הקצבה.
11 ש: היה לך כרטיס אשראי?
12 ת: הוצאתי את, לא. לא כרטיס אשראי. הוצאתי להם רק את הקצבה של ביטוח לאומי והבאתי אותה
13 הביתה. משום שאבא כבר היה, ממש לא יכל לצאת וגם אמא לא יצאה. זהו.
14 ש: היה לך ייפוי כוח?
15
16 ת: היה לי ייפוי כוח להוציא להם את הקצבה של ביטוח לאומי ולהביא להם את זה הביתה. חשבון
17 הבנק, חשבון הבנק, אמא ניהלה אותו, הלכה עם המטפלת לבנק.....
18 ש: מתי זה היה?
19 ת: כל הזמן.
20 ש: עד 2017?
21 ת: כל הזמן, כן. כל הזמן היא הלכה, כן. לבנק הפועלים בY והם מכירים אותה והיא הלכה עם
22 המטפלת, הכול. ושם יש מעלית ומכירים אותה הפקידים והיא הייתה ניגשת, ניהלה את העניינים
23 שלה כמו שצריך.
24 ש: אז למה היא הייתה צריכה אותך כדי שתוציא כספים?
25 ת: הוצאתי את זה בתקופה מסוימת כשהם גרו ברחוב השקדים. ברחוב השקדים זה מקום מחוץ לY
26 וזה היה צריך דרך ארוכה עד למרכז. ואז זה היה מסוכן כאילו שהם יצאו,
27 ש: איפה היה החשבון?
28 ת: בבנק הפועלים במרכז Y. ואז אמרתי להם בגלל שזה מאוד מסוכן והמטפלת, וזה מהווה דרך
29 ארוכה מאוד להגיע למרכז עם כיסא גלגלים וזה אז הוצאתי להם את הקצבה ונתתי להם כל 28 לחודש
30 את הקצבה שלה ושלו. זהו. זה תקופה קצרה בשקדים..... " (ע' 83 ש' 41-30 ועמ' 84 ש' 22-1).
31 מעדות המבקשת 1 עלה כי היא אשר תיאמה את הביקור של ד"ר גרינברג אצל המנוחה (עמ' 92 ש'
32 1-5), ודאגה לסדר את מסמכיה הרפואיים (עמ' 93 ש' 33-30). כן העידה כי המבקשת 3 סייעה למנוחה
33 כשהיה צורך בהוצאת כספים ותשלומים, כי למיטב זיכרונה המנוחה עצמה שילמה לד"ר גרינברג
34 עבור התעודות הרפואיות שכן תמיד היה בידי המנוחה כסף (עמ' 96 ש' 40-24) וכי היא שדאגה באופן
35 רוטיני להחזרים כספיים מקופ"ח בגין ביקורי המנוחים אצל רופאים מומחים (שם ש' 18-12).
36

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

העדויות אשר בפניי אינן מצביעות על סיוע אשר יצר תלות של המנוחה בשלושת המבקשים. המבקש 2 מתגורר במרכז הארץ, וסייע לסעוד את המנוחה כאשר היתה מאושפזת באיזור מגוריו, ובהמשך בעניינים לוגיסטיים – תיאומים שונים, העברת מסמכים וכד'. כאמור, עלה מן המסמכים הרפואיים כי למנוחה היו בעיות שמיעה (הדבר אף ניכר בהליכים שהתנהלו בפני בתי המשפט השונים), לכן אך סביר הוא כי במסגרת הסיוע אשר הגיש לאימו יבצע תאום המפגש בין עו"ד ל' ובין המנוחה. המבקשת 1 טיפלה בענייניה הרפואיים של המנוחה, והמבקשת 3 סייעה בכל יתר העניינים כגון הגעה לבית המנוחה בשעות הלילה על פי קריאת המטפלת, משיכת כספים בהתאם לבקשת המנוחה וכד'. עוד עולה מהעדויות שהמנוחה טיפלה בעצמה בחשבון הבנק שלה ובחלק מענייניה הכספיים, ודאגה בעצמה לתשלומים שונים.

ג. קשרי המצווה עם אחרים –

1. לטענת המתנגדים, כאמור, המבקשים יצרו נתק בינם ובין המנוחה, מידרו אותה ולא אפשרו לה להיות בקשר עימם ועם אחרים, וזאת כחלק מתוכניתם לנשל את המתנגדים מהירושה, כפי שתיאר המתנגד 1 בעדותו – "הם לקחו את אימא שלי השתלטו" (ע' 18 לפר' 6.1.19 ש' 2 ובסעי' 10 לתצהירו). המתנגדת 2 הצהירה כי משנת 2005 נתק עקב השתלטות המבקשים על המנוחים (ס' 5-6 לתצהירה).

2. איני מקבלת טענותיהם של המתנגדים לעניין בידוד ומידור המנוחה ע"י מי מהמבקשים. מדברי המתנגדים עצמם, בפני בית המשפט בטבריה, שהובאו לעיל עלה כי המנוחה עצמה היא אשר ניתקה את הקשר עימם. בדיון שם אף העיד המתנגד 1 :

"אני עונה כי מאז שאמא שלי חטפה סי.וי.איי היא עשתה דברים בצורה קיצונית, היא בודדה את אבא שלי ולא רצו שהוא יחזור לבית ..." (שם עמ' 16 ש' 31-30).

לכך יש לצרף האמור בתצהירי עדות ראשית של המתנגדים, שהוגשו בהליך ההתנגדות לצוואת המנוח בפני כב' השופטת אספרנצה אלון.

(אציין כי תצהירים אלה (וכן מסמכים רבים אחרים ובסך הכל כ- 180 עמודים) צורפו לתגובת המבקשים לבקשת המתנגדים (בקשה 59) בה עתרו להמצאת מסמכים ובין היתר : 'יעוד, בדיון ההוכחות העידה המבקשת מ' לגבי קלסר המצוי ברשותה ובו מסמכים רפואיים הנוגעים למנוחה. בית המשפט הנכבד מתבקש להורות למבקשת, מ', להמציא לבית המשפט את הקלסר הנדון". קרי: כלל המסמכים, המהווים העתק תוכנו של אותו קלסר אליבא המבקשים, נמסר לתיק ביהמ"ש ולידי המתנגדים כבקשתם כבר ביום 3.12.19, ואלה לא הביעו כל התנגדות לאיזה מן המסמכים אלא במסגרת סיכומיהם המשלימים).

מן התצהירים עולה, כי המנוחה שלטה במשפחתה ביד רמה לאורך שנים רבות ואף לאחר שלקתה בשבץ מוחי ולאחר מכן. המנוחה היא אשר החליטה על מעברה לY, עם מי מילדיה לשמור על קשר ועם מי לא, הייתה אקטיבית בניהול ההליכים המשפטיים בבתי המשפט לענייני משפחה בטבריה ואף בחיפה, היתה בקשר עם אחרים שאינם מקרב בני משפחתה – והכל כפי שתיארו המתנגדים בתצהירים כאמור :

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

המתנגדת 3 בתצהירה שם (מיום 16.9.11):

"ימה שאמי עשתה למנוח עם משפחתו, עשתה היא גם לנו – הילדים. היא סכסכה ועשתה "הפרד ומשול" (סעי' 15 לתצהירה).

הצהירה כי המנוחה היא אשר אמרה שהמנוח ישהה בבית המבקשת 3 (סעי' 32 שם).

וכן הצהירה- "אמי השתחררה מבית לוינשטיין ונסעה ישר לY. היא לא הסכימה לחזור לX בשום אופן ומאז ועד היום היא שם" (סעי' 33, שם). בהמשך תיארה את הפגישה של ארבעת המתנגדים עם הוריהם בעקבות תאום עו"ס מלשכת הרווחה בY – "מטבע הדברים הפגישה היתה קשה מאוד. אמי קיללה והתפרצה. היא לא הפסיקה לקלל. כאשר ראתה שהמנוח מתרגש ובוכה, והתחיל לאמר כמה מילים, היא צעקה לעברו..." (סעי' 34 שם).

המתנגדת 2 תארה אף היא בתצהירה (מיום 16.9.11) אווירה קשה ואלימה בין המנוחה ושאר בני המשפחה: "אמא היתה זוממת מזימות עפ"י האינטרסים שלה ומסכסכת בין הילדים והיתה עושה הפרד ומשול. אמא היתה משקרת למנוח וגם לנו הילדים. אבא ואנו ספגנו אלימות קשה ביותר, מכות וצעקות וקללות כל יום" (סעי' 5 שם). עוד הצהירה "בדיון שהיה בבית המשפט לענייני משפחה בטבריה אמא סירבה שהמנוח יבוא לתת עדות" (סעי' 22 שם).

אף המתנגד 1 תאר בתצהירו (מיום 3.10.11), אלימות קשה מצד אמו כלפי יתר בני המשפחה. כן הצהיר על נסיבות מעבר המנוח אל בית המבקשת 3 עת המנוחה היתה מאושפזת בבית לוינשטיין (באופן דומה לזה שתואר ע"י המתנגדת 3), וכן כי למעשה אימו היא אשר ביקשה להשאיר את המנוח אצל המבקשת 3, ועוד: "לימים היא פעלה בצורה כפולה עם אחי... הם החתימו את המנוח..." (סעי' 34-35 שם). המתנגד 1 הצהיר כי המנוחה היא שמנעה ממנו לבקר את אביו בY משלא פתחה לו את הדלת והגישה נגדו תלונות שווא (סעי' 42 שם) ואף טען בתצהירו כי לאימו היה מאהב, איש אחזקה בשם ר.כ, וכי "היא היתה איתו בקשר גם כאשר היתה בY" (סעי' 43-44 שם). עוד הצהיר-

"מי שסועדת כעת את אימי היא אישה פיליפינית. ולא א' שגרה רחוק מביתה של אימי ולא ח' שגר בראשון לציון ולא מ' שגרה בעפולה. כולם מנהלים את שיגרת חייהם ויומם ועובדים לפרנסתם ואמי כל הזמן לבד עם הפיליפינית ובY היא כבר לא לנטל עליהם כפי שהיתה לנו לנטל בX. א', ח' ומ' חינוכו אותה לא להטרידם. חברים שלא מודעים למצב מספרים שאמי מטיילת כל הזמן בקניונים ובמרכז העיר יחד עם הפיליפינית ולאחרים היא מספרת שמצבה קשה וגרוע" (סעי' 51).

תיאורי המתנגדים בפני ביה"מ בהליך דאז מביאים לידי מסקנה כי אין המדובר באישה אשר "בודדה" או נותקו קשריה עם אחרים ואלה אינם מתיישבים, עם טענותיהם בהליך זה.

ד. נסיבות עריכת הצוואה-

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

עפ"י ס' 35 לחוק הירושה:

"הוראת צוואה... המזכה את מי שערך אותה או היה עד לעשייתה או לקח באופן אחר חלק בעריכתה,
והוראות צוואה המזכה בן זוגו של אחד מאלה בטלה".

"יתכליתו של סעיף 35 היא לשמור על האוטונומיה של המנוח. כיבוד רצון המת, והכלל במשפט העברי שלפיו "מצווה לקיים דברי המת" (הרב אשר וייס מנחת אשר – בראשית... משמעותם כיבוד רצונו שלו, ולא של אחר. מצוות המחוקק אינה דורשת הוכחת קשר סיבתי בין פעולות העד והלוקח חלק ובין ההוראה המטיבה עמו. התוצאה היא כי על הנהנה להתרחק מפעולת עשיית או עריכת הצוואה. תוצאה זו מגנה על המצווה ומהווה הרתעה ראויה כנגד מעורבות במלאכת עריכת הצוואה על-ידי גורם שעשוי להרוויח מכך. " בע"מ 384/19 פלוני נ' פלונית (פורסם במאגר "נבו"), 5.6.19.

ועוד נקבע-

"העילה השלישית בסעיף – מי ש"לקח באופן אחר חלק בעריכתה" – אשר בה ענייננו, מנוסחת באופן המאפשר לכלול בגדרו מגוון מצבים ואינו כובל את ביה"מ בשימה סגורה. בתחילה פורשה חלופה זו באופן מצמצם, יחד עם שתי העילות האחרות המנויות בסעיף, מתוך ההכרה בתוצאות הקשות הנגרמות מהחלתה (ע"א 576/72 שפיר). בהמשך התפתחה בפסיקה גישה המפרשת את העילה באופן רחב יותר, ומאפשרת לבה"מ להכליל מקרים רבים יותר על פי נסיבותיו של כל מקרה ומקרה, במבחן השכל הישר." בע"מ 1801/16 פלוני ואח' נ' פלוני ואח' (פורסם במאגר "נבו"), 30.3.16.

האם בנסיבות המקרה אשר לפניי לקחו המבקשים חלק בעריכת צוואת המנוחה?

לטענת המתנגדים כאמור לעיל המבקשים "בישלו" את הצוואה, רשמו את תוכנה באמצעות הנוטריון, והביאו למשרד הנוטריון עותקי צוואה כשהם כבר חתומים. המתנגדים לא הוכיחו טענותיהם אלו ויאמר אף כי לא מצאתי כל ראיה התומכת בגרסתם זו.

כפי שכבר קבעתי, עדותו של עו"ד ל' מהימנה עלי (כפי שהיתה אף בפני כב' השופטת אספרנצה אלוך). הנוטריון נתן הסבר לכלל טעויותיו, הסביר פשר התאריכים השונים בין ספר הנוטריונים ובין הצוואה וכן כי, למיטב זיכרונו, קיימים שלושה עותקים לצוואה (אולם מאחר ואין בנמצא תיעוד למספר העותקים אשר הוכנו -לא על גבי הצוואה ולא בספר הנוטריונים- כתוצאה מליקוי בעבודת הנוטריון, כל אשר נותר הוא להסתמך על זכרונו של הנוטריון, וכאמור יתכן כי היו עותקים נוספים). לא הוצגה בפני אף כל הוכחה התומכת בטענת המתנגדים כי המבקשים שילמו עבור הצוואה שכן הנוטריון העיד כי אינו זוכר מי שילם ולא נמצא תיעוד אודות התשלום (עמ' 32 לפרוט' מיום 27.1.19). הנוטריון העיד כאמור, כי במעמד מסירת רצון המנוחה עת ביקר בביתה נכחה המטפלת בלבד וכך היה גם עת ביקר את המנוחה בפעם השניה לצורך החתימה ע"ג הצוואה (שם), ולא הוכח אחרת.

91. מכל האמור והמפורט לעיל, אני קובעת כי לא התקיימה השפעה בלתי הוגנת ולא היתה מעורבות מצד מי מהמבקשים בעריכת צוואת המנוחה.

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

מכל האמור לעיל אף השתכנעתי כי הצוואה משקפת את רצונה האמיתי והחופשי של המנוחה
(וכי הנטל בעניין זה הורם על ידי המבקשים).

עריכת הצוואה נוכח צוואה אחרת הדדית לזו של המנוח?

92. ביום 4.12.95 חתמו המנוחים, במקביל האחד לשני, כל אחד על צוואתו. כפי שנקבע ע"י כב'
השופטת אספרנצה אלון בפסק דינה, צוואות אלה היו הלכה למעשה צוואות הדדיות.

תמצית טענות המתנגדים:

93. לטענתם, בניגוד לצוואה ההדדית, וכחודשיים לאחר פטירת המנוח, הורתה המנוחה בצוואה
חדשה (נשוא התיק דנן) להדיר ארבעה מילדיה מכלל רכושה ובכלל זאת הרכוש אשר רק ירשה
מאת המנוח ובהתאם לצוואתו ההדדית.

94. לעמדתם, המנוחה ירשה את בעלה בזכות צוואתו ההדדית ונוכח הוראות סעי' 8א(ב)(2)(ב) לחוק
הירושה שהיה בתוקפו, לא יכלה לשנות את צוואתה ההדדית ו/או לבטלה באופן חד צדדי, הן
מחמת ההסתמכות והן נוכח כוונת החוק שלא להטעות את בן הזוג השני (המנוחה).

95. המתנגדים הוסיפו וטענו כי עו"ד ונוטריון פ', שערך את הצוואות ההדדיות, העיד כי המנוחים
התכוונו ועשו צוואות הדדיות וכי ביטולן הוא ביחד, וכך הסביר להם.

96. לכן טוענים המתנגדים כי צוואת המנוחה שנערכה לאחר פטירת המנוח כאשר סעי' 8א' לחוק
הירושה כבר היה בתוקפו, אין לה כל תוקף, ולכן יש להורות על קיום הצוואה ההדדית.

תמצית טענות המבקשים:

97. לטענתם, אמנם קיימת צוואה הדדית, אולם היות והצדדים קבעו בה כי רשאים הם לשנותה ו/או
לבטלה ו/או לתקנה, הרי שזו היתה כוונתם – לשמור על הזכות לשנות את הצוואה. עוד הוסיפו
כי עקרון יסוד הוא כוחו של מוריש לשנות את צוואתו כאשר ירצה (בע"מ 10807/03, 4282/03).

98. לטענתם משנמצא בצוואת המנוחים אי עיגון הדדי כפי נוסח סעי' 5 לצוואה ההדדית, תוך שהם
קובעים כי שינוי/ביטול/החלפה של הצוואה ייעשה ע"י האחרון שיישאר בין שניהם – הרי המצווה
רשאי לבטל את הצוואה באופן חד צדדי, וללא רשות הדדית.

99. עוד הוסיפו כי צוואה משותפת יש לבחון בהתאם לעקרונות הפרשנות התכליתית של הצוואה.
לעמדתם, בתקופה טרם תיקון 12 לחוק הירושה נקבע כי יש להתייחס לצוואה משותפת כצוואת
המוריש בלא להתייחס לכך שהיא נעשתה בדרך של צוואה משותפת, וכל אחד מהמצווים חופשי

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

לבטל צוואתו עד ליום פטירתו. כן לטענתם נקבע בפסיקה כי הוראה המגבילה את המצווים
במשותף לשנות הצוואה נפסלה.
לכן, לטענתם, משהמנוחים ציינו מפורשות בסעי' 5 לצוואה האפשרות לביטול הצוואה לאחר מות
אחד לפני משנה, אין התחייבות שלא לבטל את הצוואה הנוגדת לכאורה את הוראות ס' 8 לחוק
הירושה ואת סעי' 27 לחוק הירושה. לטענתם המנוחים יצרו אינטרס ביטול ללא הסתמכות הדדית,
ובהתאם לעקרון תום הלב אין למנוע מן המצווה הנותר בח' לבטל באופן חד צדדי את צוואתו.

דיון והכרעה:

100. הצוואה ההדדית נחתמה ביום 4.12.95, עשור טרם נחקק תיקון 12 לחוק הירושה מיום 1.8.2005.
עיון ברשומות בו פורסם תיקון 12 מלמד כי סעי' 2 לתיקון 12 קובע:
"הוראות חוק זה לא יפגעו בתוקפן של צוואות שנעשו לפניו."
קרי – הוראות התיקון אינן חלות על הצוואות ההדדיות של המנוחים, ויש לפרש ההוראה אשר
בצוואה ההדדית בהתאם לכלים הפרשניים הנוהגים נכון למועד חתימת צוואה זו.

101. יפים לענין זה דברי כב' השופט ברק בספרו "פרשנות במשפט" (כרך חמישי, פרשנות הצוואה, 2001):
"אכן, הרעיון הבסיסי של חוק הירושה הוא "שיש לתת תוקף לרצון המת". זהו גם הרעיון הבסיסי
ביסוד פרשנות הצוואה
בפירוש הצוואה יש להביא בחשבון את הוראות חוק הירושה בדבר הצוואה. בין הטקסט החקוק לבין
הצוואה קיים קשר פנימי. חוק הירושה הוא "סביבתה הטבעית" של הצוואה, והיא צריכה להתפרש
לאורו" (עמ' 38). "חוק הירושה והצוואה מתפרשים שניהם על פי הפרשנות התכליתית. בשני הטקסטים
נשלפת המשמעות המשפטית ממגוון המשמעויות הלשוניות על פי אמת המידה של התכלית המונחת ביסוד
הנורמה. אך מעבר לכך: הן בפרשנות חוק הירושה והן בפרשנות הצוואה משתרעת התכלית על תכלית
סובייקטיבית ועל תכלית אובייקטיבית" (עמ' 39).

כאמור, לצורך פרשנות הצוואה יש לעשות שימוש בכלים הקיימים במשפט הישראלי:
"כל טקסט משפטי מתפרש על פי תכליתו. מתוך מגוון המשמעויות הלשוניות שהטקסט סובל בלשונו
שולף הפרשן אותו מובן שיותר מכל מובן אחר מגשים את התכלית המונחת ביסוד הטקסט. גבול הפרשנות
הוא גבול הלשון" א. ברק, עקרונות כלליים של המשפט בפרשנות המשפט, מחקרי משפט, (תשס"ב), בעמ' 2.
וכן –

"התכלית המונחת ביסוד הטקסט המשפטי מורכבת משני יסודות: יסוד סובייקטיבי ויסוד אובייקטיבי.
היסוד הסובייקטיבי עניינו הכוונה של יוצר הטקסט... התכלית הסובייקטיבית, במקום שהיא פועלת,
היא התכלית שאנו מבינים אותה כיום. איננו יכולים להיכנס לנעליו של יוצר הטקסט. הוא חי בזמן אחר,
ואיננו יכולים לחיות מחדש את כוונותיו. כל שניתן לעשות – וכל שהתכלית הסובייקטיבית מבקשת
לעשות – הוא מאמץ להבין בהווה מה רצה היוצר של הטקסט בעבר להשיג באמצעותו. היסוד
האובייקטיבי – והוא המעניין אותנו, שכן מתבטאים בו ערכי היסוד של השיטה – עניינו התפקיד של

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

הנורמה בשיטה. הוא יסוד אובייקטיבי שאינו קשור כלל לכוונה של יוצר הטקסט. (שם בעמ' 3).

וביחס לפרשנות תכליתית –

"בקביעת התכלית הסופית של חוזה יש להעניק – כמו בצוואה – משקל מכריע לתכלית הסובייקטיבית (כוונה). זוהי התכלית הסובייקטיבית המשותפת לשני הצדדים. לא די בתכליתו הסובייקטיבית של צד אחד בלבד. בצד תכלית סובייקטיבית זו - וכתכלית מסייעת ומשנית – עומדת התכלית האובייקטיבית. ... רבים הם המקרים בהם יתקשה הפרשן לעצב תכלית סובייקטיבית שהיא משותפת לצדדים. לעיתים קרובות יש לצדדים כוונה סובייקטיבית שהיא רלוונטית לבעיה הפרשנית, אך כוונה זו אינה משותפת, ועל כן אין להתחשב בה ... לעיתים אין כלל כוונה סובייקטיבית שהיא רלוונטית. במקרים אלה ואחרים אין מנוס מפניה לתכלית האובייקטיבית. זו משקפת, בין השאר, את העקרונות הכלליים של המשפט. ... עקרונות היסוד של המשפט, כשם כן הם. הם חודרים לכל תא משפטי. הם חלים בכל נורמה משפטית. על כן הם חלים גם בפרשנותו של החוזה. על כן נפרש חוזה באופן שיגשים את עקרון השוויון, ושיביא לתוצאה צודקת. בדומה נפרש חוזה כדי שיביא לתוצאה סבירה, הגיונית והוגנת; נפרש חוזה באופן שיעלה בקנה אחד עם דרישות תום-הלב והעם הכרה זכויות האדם". (שם, עמ' 6-7).

102. הנה כי כן, אפנה אל לשון סעיף 5 בצוואה:

"הנני מצהירה כי את כל הנ"ל עשיתי בתנאי שכל עוד אני בחיים אהיה רשאית לעשות בכל רכושי כרצוני וכפי שארצה מזמן לזמן וכי אהיה רשאית לשנות צוואה זו, לגרוע ממנה או להוסיף עליה או לבטלה כליל".

בסעיף קיים תנאי אחד ויחיד – היות המנוחה בחיים. דהיינו המנוחה הסכימה לצוות את אשר ציוותה בצוואתה ההדדית בתנאי שכל עוד היא בחיים תוכל לעשות בכל רכושה כפי רצונה, ובכלל זאת לשנות/לגרוע/להוסיף או לבטל את הצוואה. אין בלשון הסעיף כל תנאי הקושר את קיומה של צוואה זו להיות המנוח בחיים או לפטירתו. סעיף דומה קיים בצוואת המנוח (אשר ביהמ"ש לענייני משפחה בחיפה אישר קיומה ונתן לה תוקף). מכאן – על פי לשון הסעיף, ידעו המנוחים וביקשו כי כל עוד אחד מהם בחיים, רשאי הוא אף לבטל / לשנות את הצוואה וללא כל קשר לפטירת האחר.

103. הצדדים טענו לעניין אינטרס ההסתמכות, אשר עוגן מאוחר יותר, במסגרת תיקון 12 לחוק הירושה, וכדברי כב' השופט ברק-

"גם בצוואה המשותפת וההדדית אין אינטרס ההסתמכות ראוי להגנה של היורשים. עם זאת, לכאורה קיים אינטרס ההסתמכות ראוי להגנה של המוריש האחר. מבחינה זו דומה צוואה משותפת והדדית לחוזה. בצוואה משותפת והדדית עניין לנו בגמירת דעת של שני מצווים הפועלים במשותף, ובאופן הדדי". (ע"א 4402/98 מלמד נ' סולומון, פ"ד נג' (5) 703, וכן בספרו המוזכר לעיל).

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

104. עו"ד פ', שערך את צוואות המנוחים, העיד כי הסביר והקריא את תוכן הצוואה ההדדית לשני המנוחים (פרוט' 27.1.19 עמ' 40 ש' 22-31), כי נוסחו של סעי' 5 הוא סטנדרטי, וכי הוא נוהג להסביר שאי אפשר לבטל את הצוואות אלא רק ביחד וכי באופן כללי הוא מסביר כיצד יש לבטל צוואה הדדית (שם עמ' 41 ש' 18-3).
אולם, בהמשך עדותו, ולאחר שנוסח סעי' 8 לחוק הירושה הוצג לעיונו ע"י ב"כ המבקשים, העיד-
"ש. אתה רואה כאן שסעיף 5 תלוי אחד בשני או בעצמו ?
ת. עכשיו שאתה מסב את תשומת ליבי, שכל העניין של צוואות הדדיות נכנס בתוקף עשר שנים אחר כך, אז אני חושב שסעיף 5 שנהגתי לכתוב קודם, כנראה זה התאים למצב המשפטי שהיה אז.
למרות שהייתה פסיקה בקשר לצוואות הדדיות שנים לפני עריכת הצוואה.
ש. האם יש כאן אזכור כזה או אחר שאחד תלוי בשני ?
ת. אין.
ש. ז"א שכל אחד מהמנוחים, מי שנפטר ראשון, יכול לתקן לאחר משנהו ?
ת. זה כבר עניין משפטי.
ש. לפי הכתוב בצוואה ?
ת. לפי הכתוב, כל אחד יכול לשנות ולבטל. " (עמ' 42 ש' 25-16)

מכאן, כי גם על פי עוה"ד שניסח הצוואה, אכן כל אחד מהמנוחים יכול היה לשנות או לבטל את צוואתו, וכפי שאכן עשתה המנוחה שנים אחר כך.

סוף דבר

105. אני קובעת כי צוואת המנוחה מיום 14.9.09 תקפה ובת קיום. אני דוחה את התנגדות המתנגדים לצוואה זו, ואת בקשתם לקיים את צוואת המנוחה מיום 4.12.95.

106. נוכח תוצאת פסה"ד, הנני מחייבת את המתנגדים, בתשלום הוצאות המבקשים בסך 10,000 ₪ אשר ישולמו בתוך 60 ימים מיום קבלת פסה"ד, שאם לא כן יישאו הפרשי הצמדה וריבית כחוק.

המזכירות תמציא פסק הדין לידי הצדדים ותסגור את התיקים אשר בכותרת.

ניתן היום, ט"ז טבת תשפ"א, 31 דצמבר 2020, בהעדר הצדדים.

ענבל קצב-קרו, שופטת

בית משפט לענייני משפחה בחיפה

ת"ע 2652-09-17 ע' ואח' נ' האפוטרופוס הכללי מחוז חיפה והצפון ואח'
ת"ע 2619-09-17, ת"ע 2606-09-17

1
2
3
4